

צמיחה כלכלית, תעסוקה ועוני בישראל

**פרופ' צבי אקשטיין
המרכז הבינתחומי, הרצליה ואוניברסיטת תל אביב**

**אתגרי החוסן הלאומי של מדינת ישראל
14.3.2012**

תוכן

- צמיחה כלכלית ובטחון
- תעסוקה ועוני בישראל
- יעדי מדיניות תעסוקה ועוני
- פערי החינוך

השפעת הביטחון האישי על הכלכלה

■ **אי ודאות וסיכון :** ככל שרוב החשש לחיים, פגיעה בהון האנושי

או פגיעה ברכוש הפיסי, הפרט נוטה להעדיף יותר את ההווה

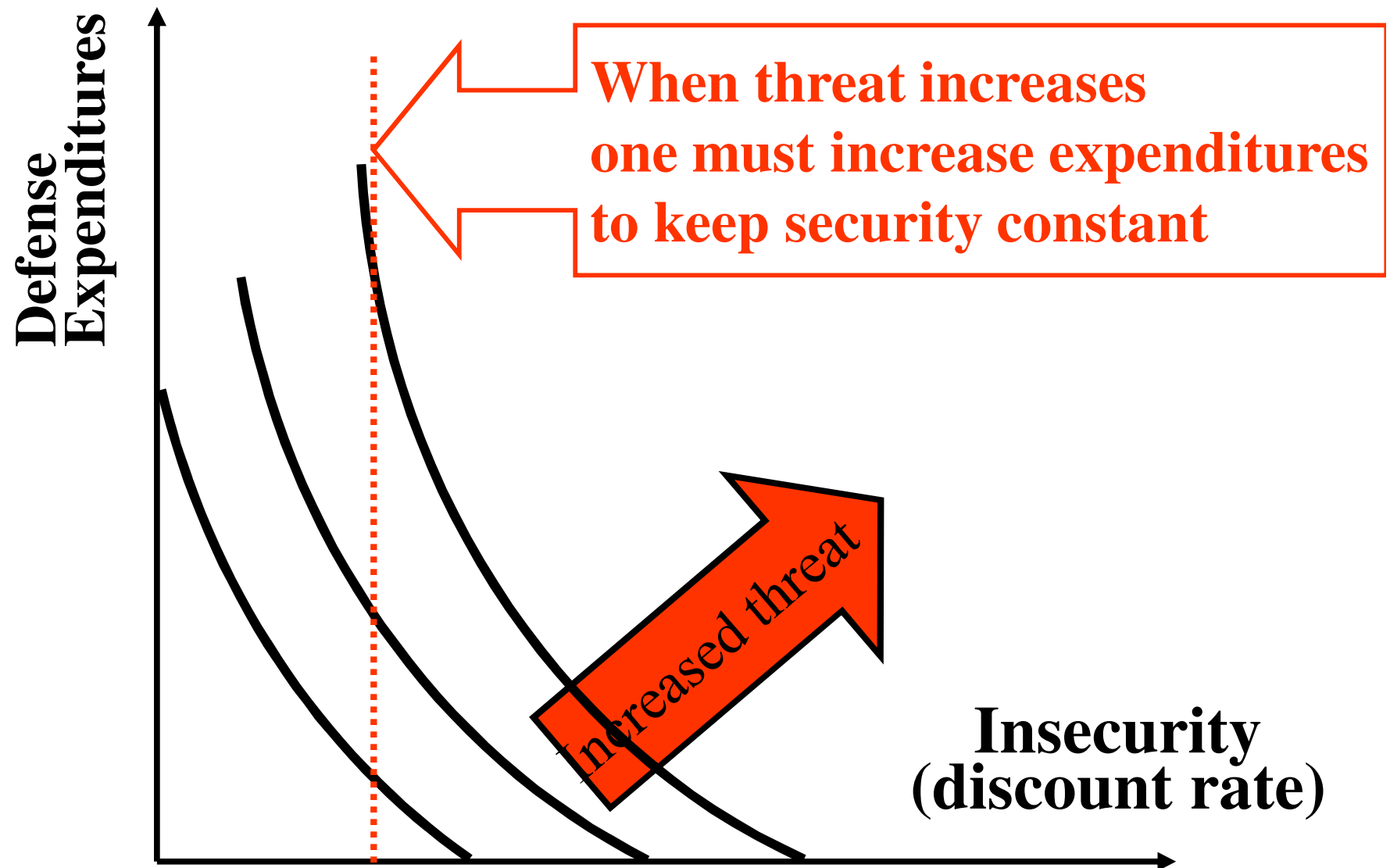
על פני העתיד : **תוצאה** - שיעור ההיוון הסובייקטיבי עולה או

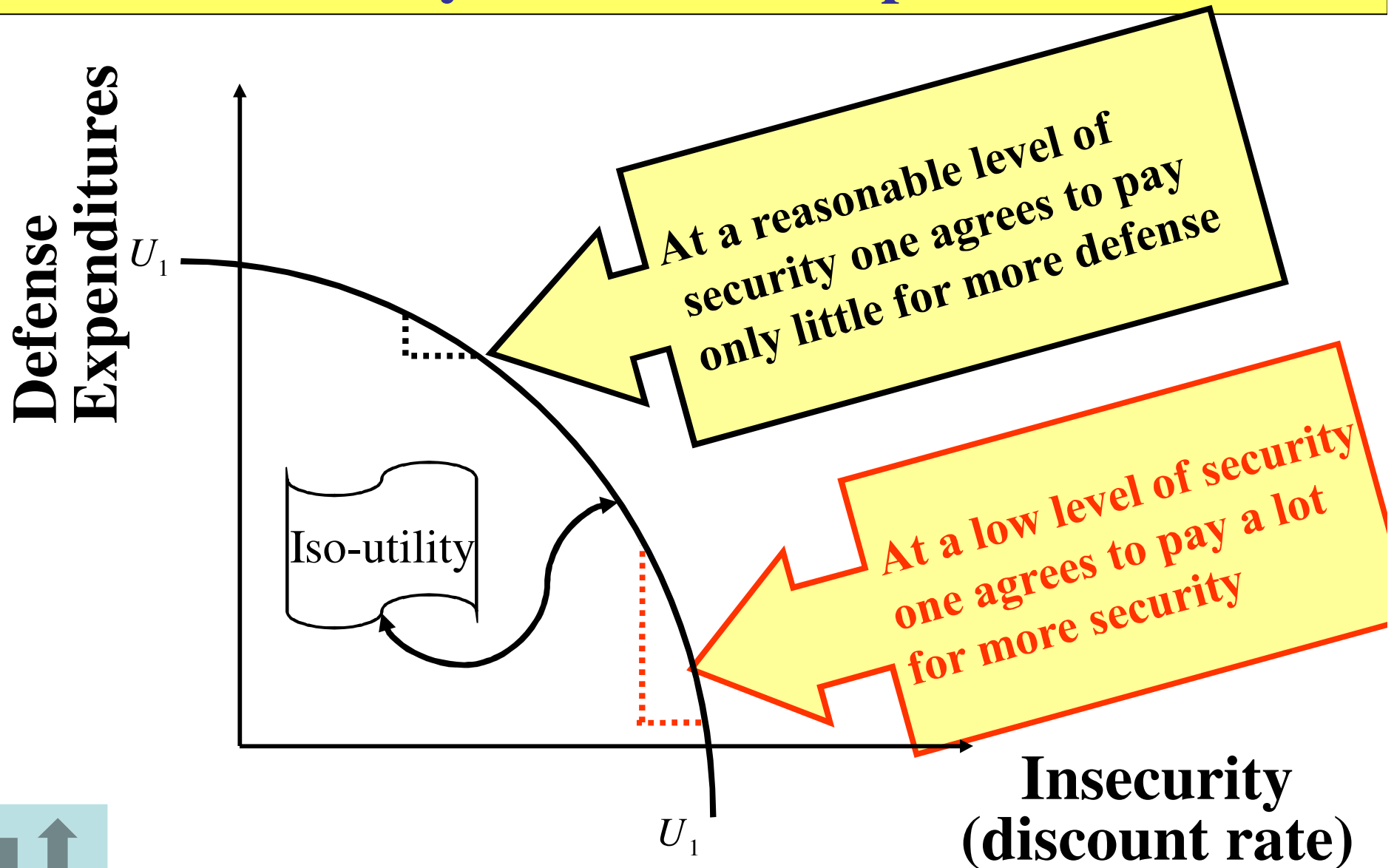
”העתיד יקר יותר”.

■ **תוצאה :** פגיעה בהשקעה ובתוצר של הטווח הקצר והארוך.

The **technical** relationship between Defense expenditures and insecurity

Iso-utility (public choice) curve insecurity and defense expenditures

הדילמה הכלכלית - ביטחונות

■ **מחד**, ביטחון ברמה סבירה הוא תנאי הכרחי לקיומה של פעילות כלכלית סדירה.

■ **מאידך**, השקעה בביטחון צורכת משאבים רבים.

■ ללא תוצר מספיק גבוה לא ניתן לספק ביטחון, וללא קיומה של רמת ביטחון סבירה נפגע התוצר.

■ **הדילמה: מהו שווי המשקל הנכון בין ההוצאה הביטחונית לבין גובה**

התוצר וקצב הצמיחה?

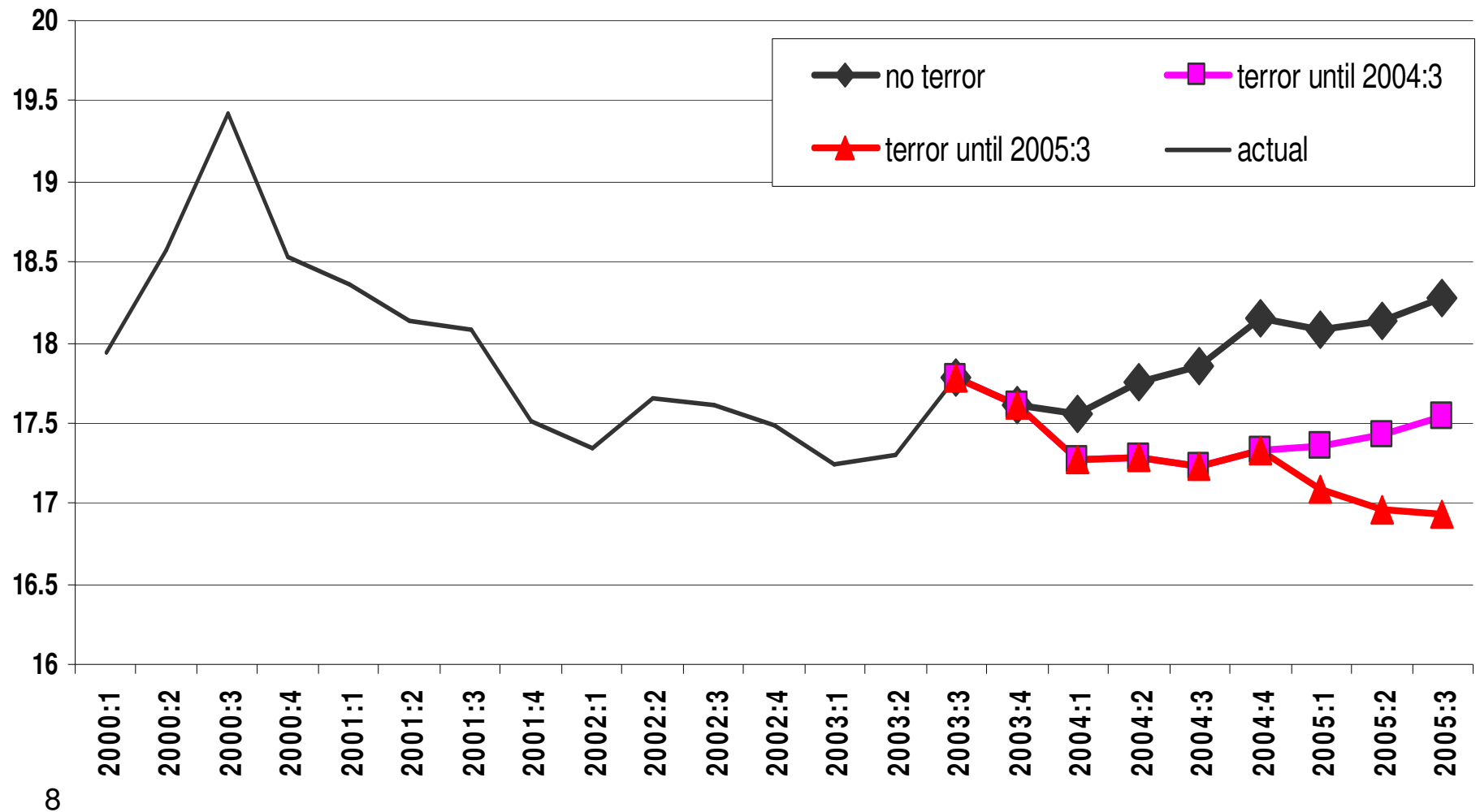
תוצאות הניתוח

- כאשר מתגברת תחושת אי הביטחון - לאורך זמן יורדת ההוצאה לצריכה ויורדות ההשקעות.
- הגדלת הוצאות הביטחון לרמה האופטימאלית מקטינה את הפגיעה בתצרוכת וההשקעה אבל לא יכולה לתקנה לגמרי. נדרשת הגדלת המס האפקטיבי כדי לממן את הביטחון הנוסף.
- מדיניות הביטחון דורשת לשנות את תחושת הביטחון העצמית לא רק מידית אלא לגבי העתיד הנראה לעין.
- **השלכות הניתוח הכלכלי:**
 - **כל שינוי מהותי בתחושת הביטחון העצמית לגבי ההווה והעתיד התבטא בשינוי מתאים בפעילות הכלכלית.**
- **הערה: חוסר איזון בין הוצאה על פגיעה לעומת הוצאה על הגנה יוצר דילמה כלכלית : (מלחמת לבנון II)**

אקשטיין וצידון – השפעת האינתיפדה

על התוצר הריאלי לנפש (מודל VAR)

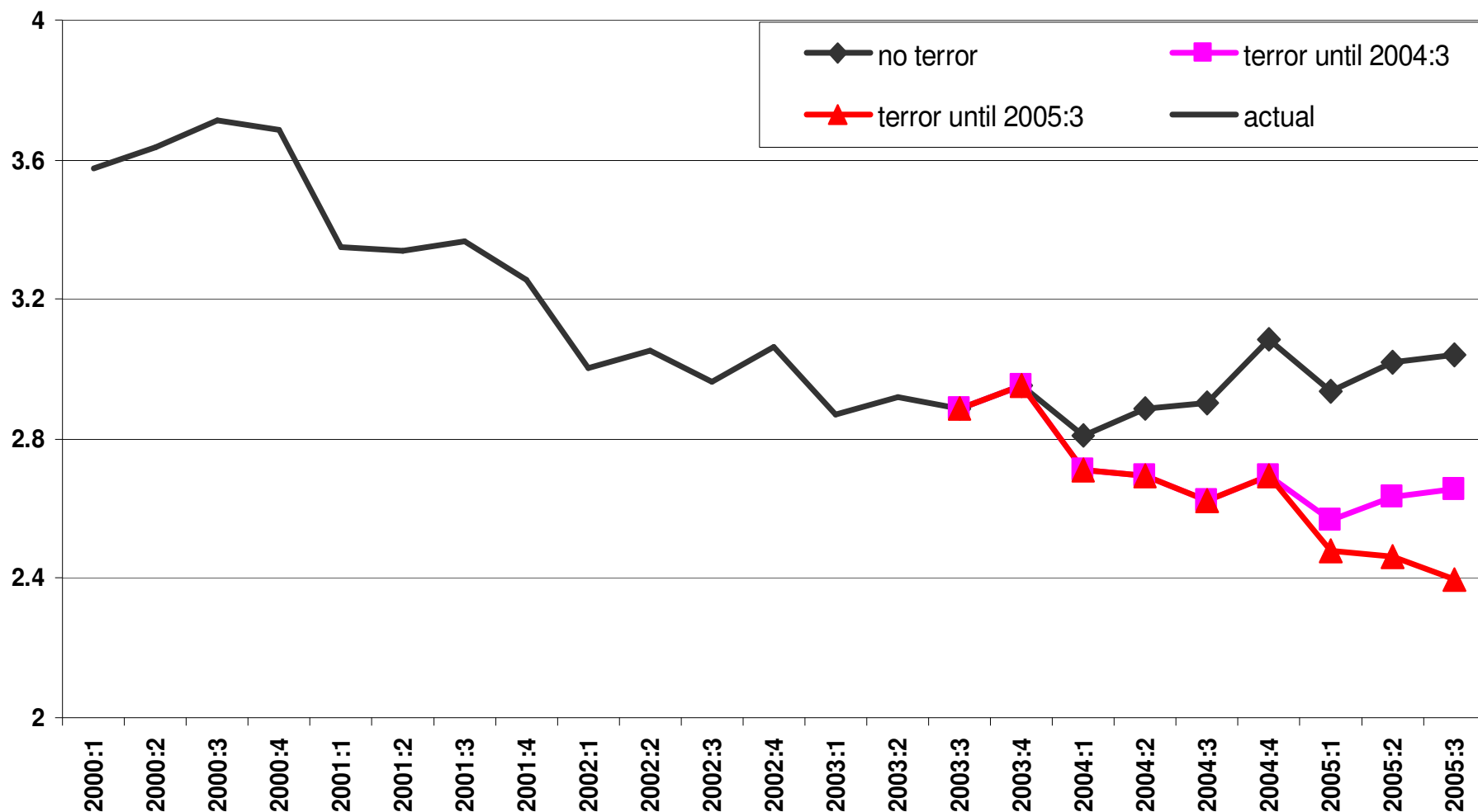
תחזית ל 2005:3 - 2003:4

אקשטיין וצידון – השפעת האינתיפדה

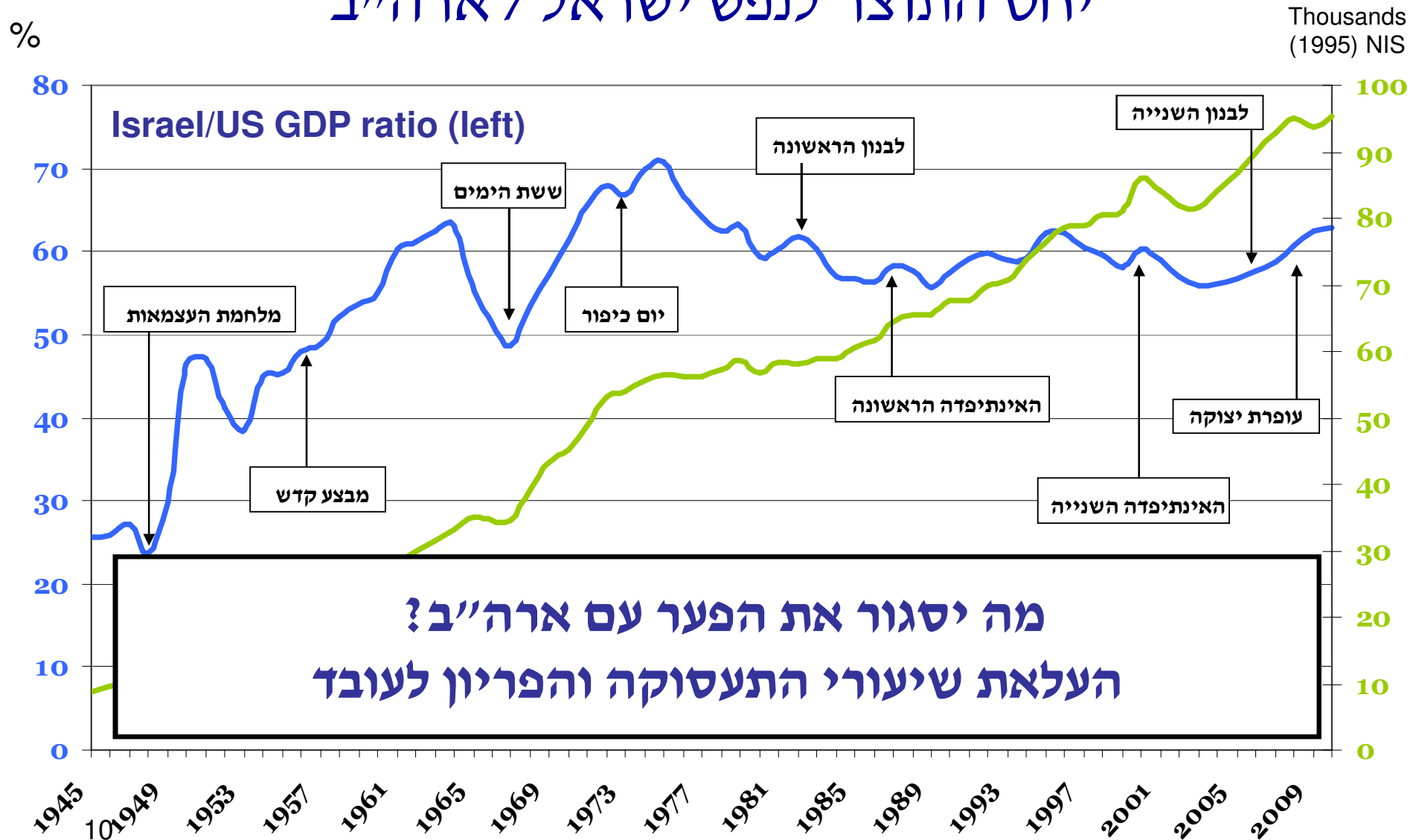
על השקעה ריאלית לנפש (מודל VAR)

תחזית 2003:4-2005:3

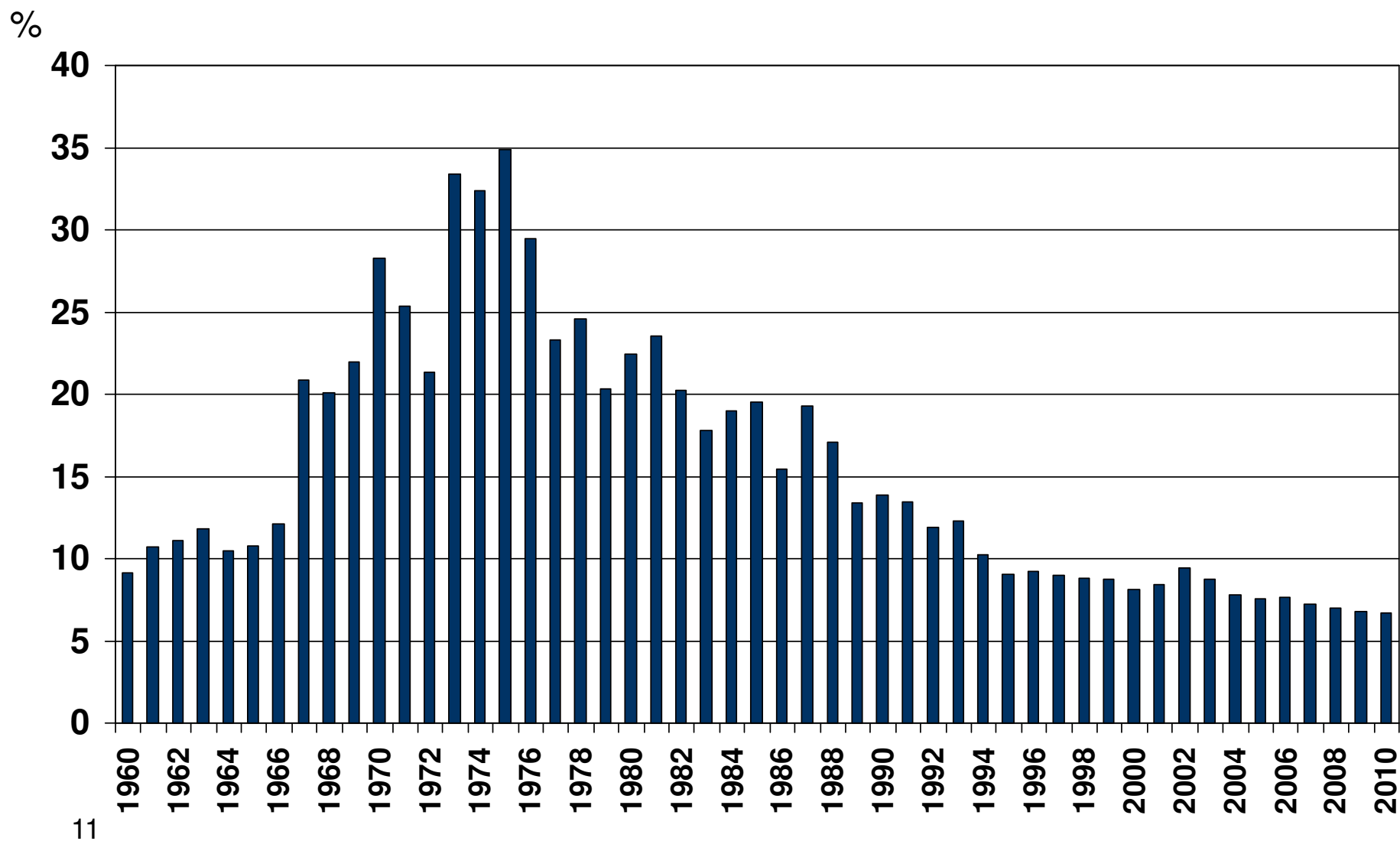
האם השינוי במצב הביטחוני משפיע על התוצר?

יחס התוצר לנפש ישראל / ארה"ב

הצריכה הביטחונית

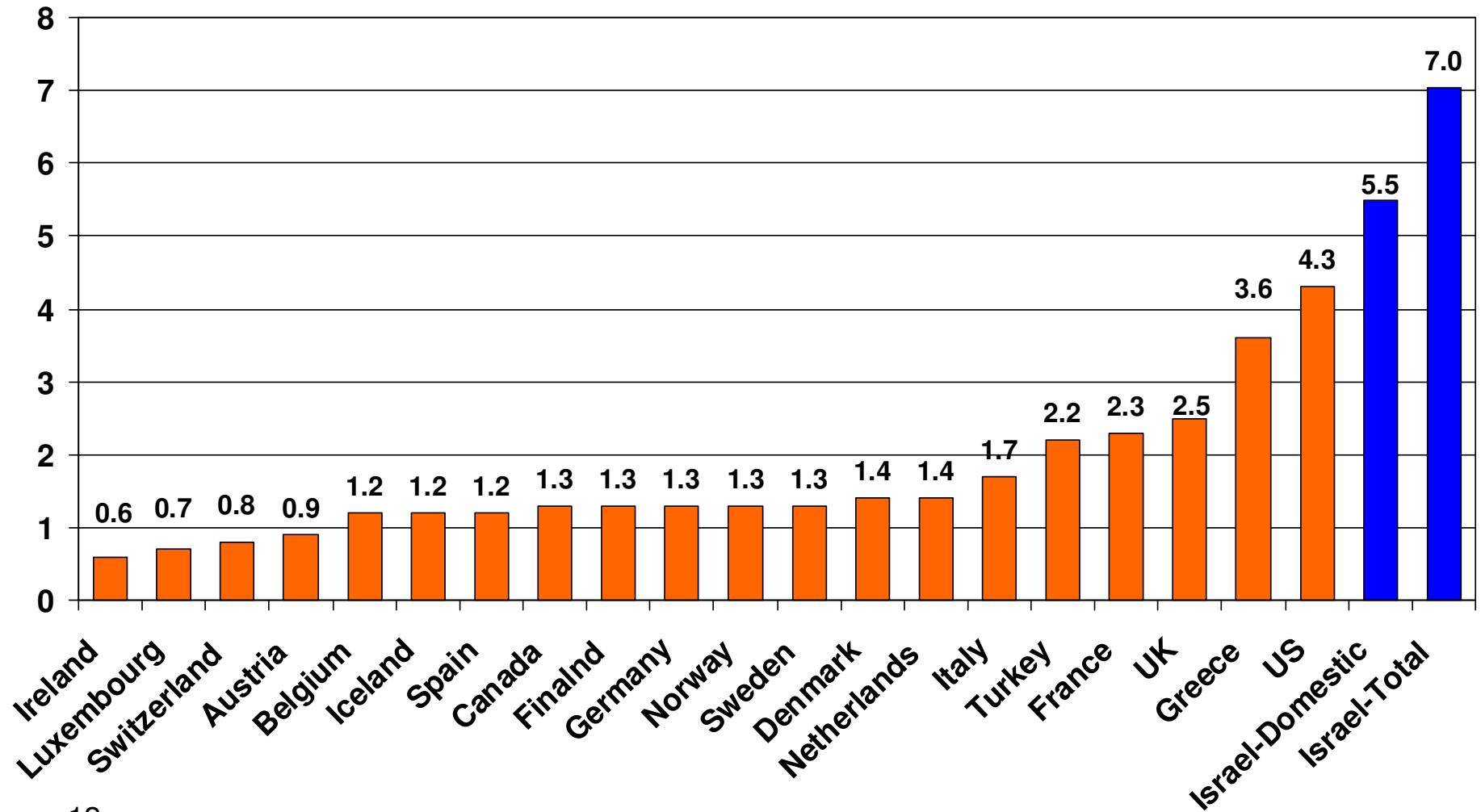
(אחוזי תמ"ג, *1960-2010)

* 2010 - אומדן; מקור: למ"ס

הוצאות ביטחון בהשוואה בינלאומית

(אחוזי תמ"ג, 2008)

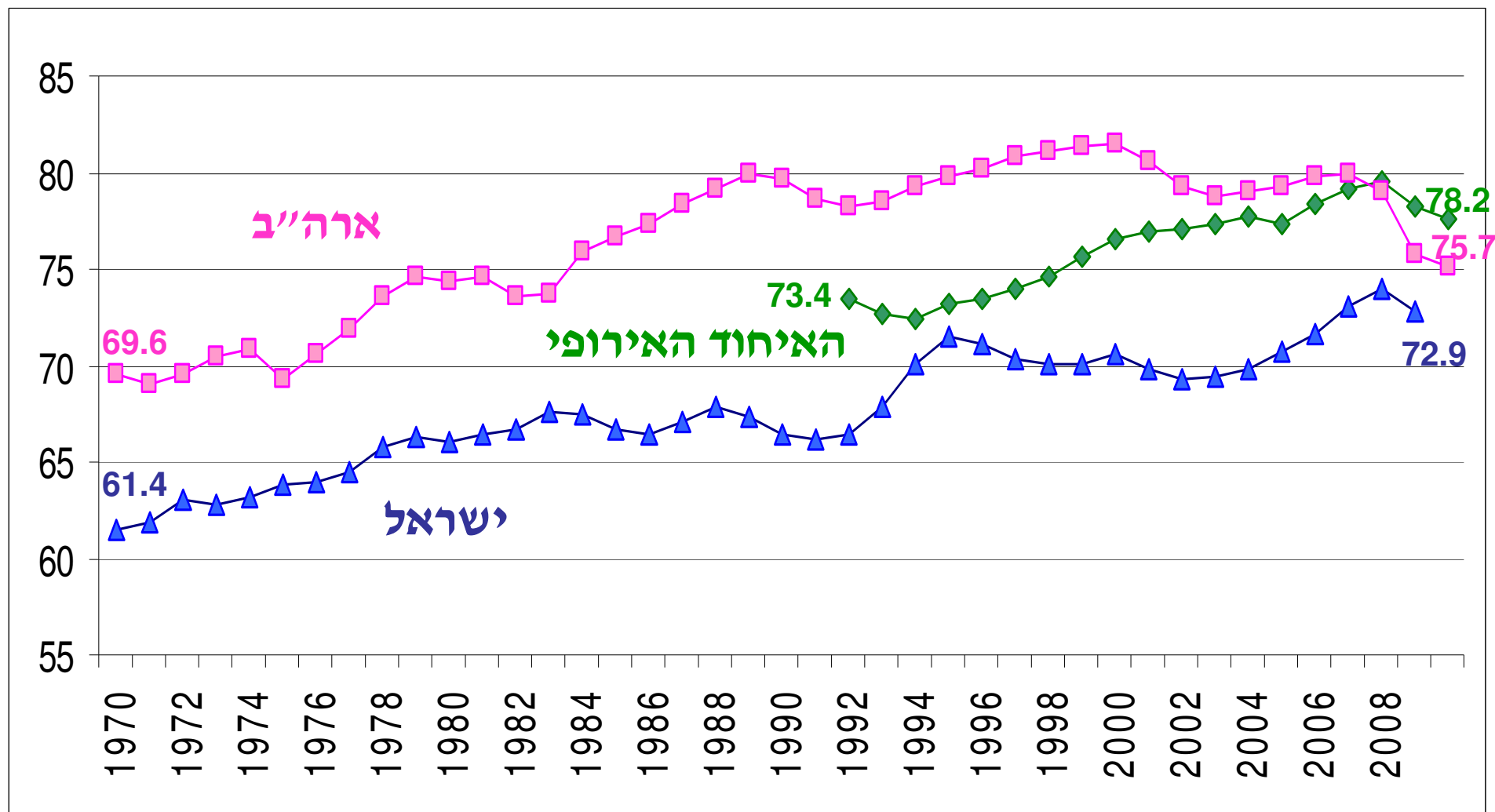
מהי התועלת הכלכלית של הסכם שלום?

- באיזו מידה תעלה היציבות הגיאו-פוליטית כתוצאה מהסכם שלום?
- הסכם שלום המביא לשיפור היציבות הגיאו-פוליטית והורדת איומים מדינתיים יכול לתרום:
 - **הערכה: בזמן קצר** (למשך מספר שנים) שיעור צמיחה נוסף של בין 0.25 ל 0.75 נקודות אחוז לשנה.
 - **בזמן ארוך:** פחות בצמיחה ויתר בחוסן הפנימי - הורדת אי השוויון

תעסוקה ועוני בישראל

שיעור התעסוקה בישראל נמוך

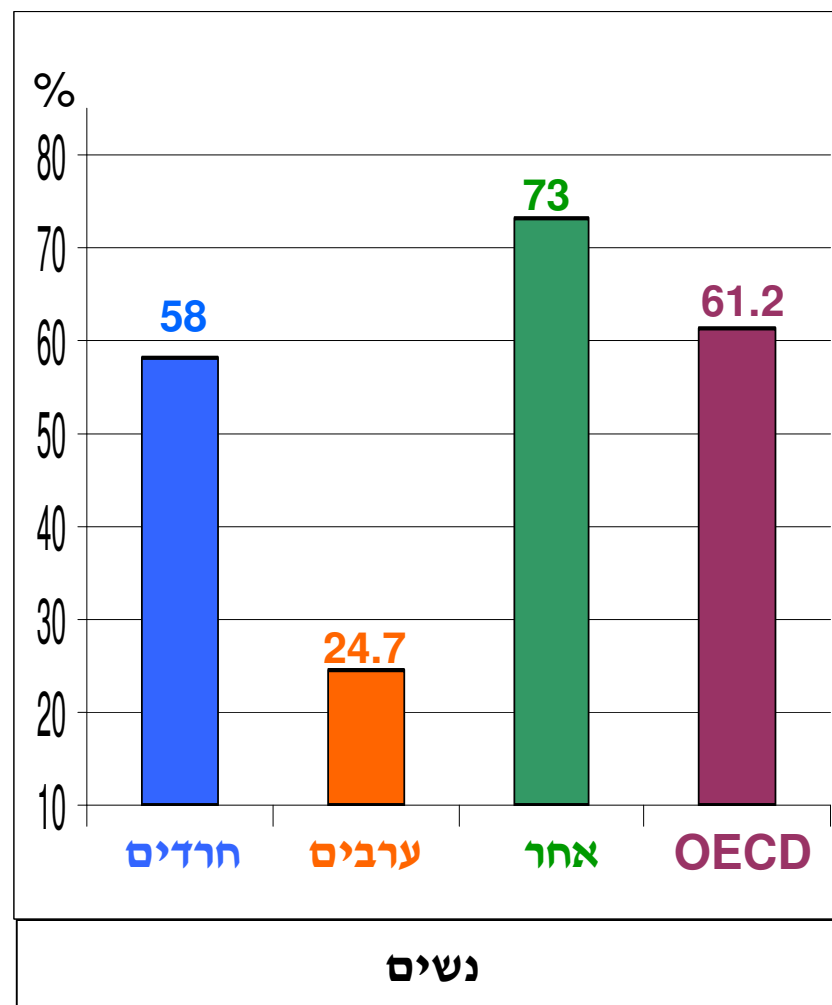
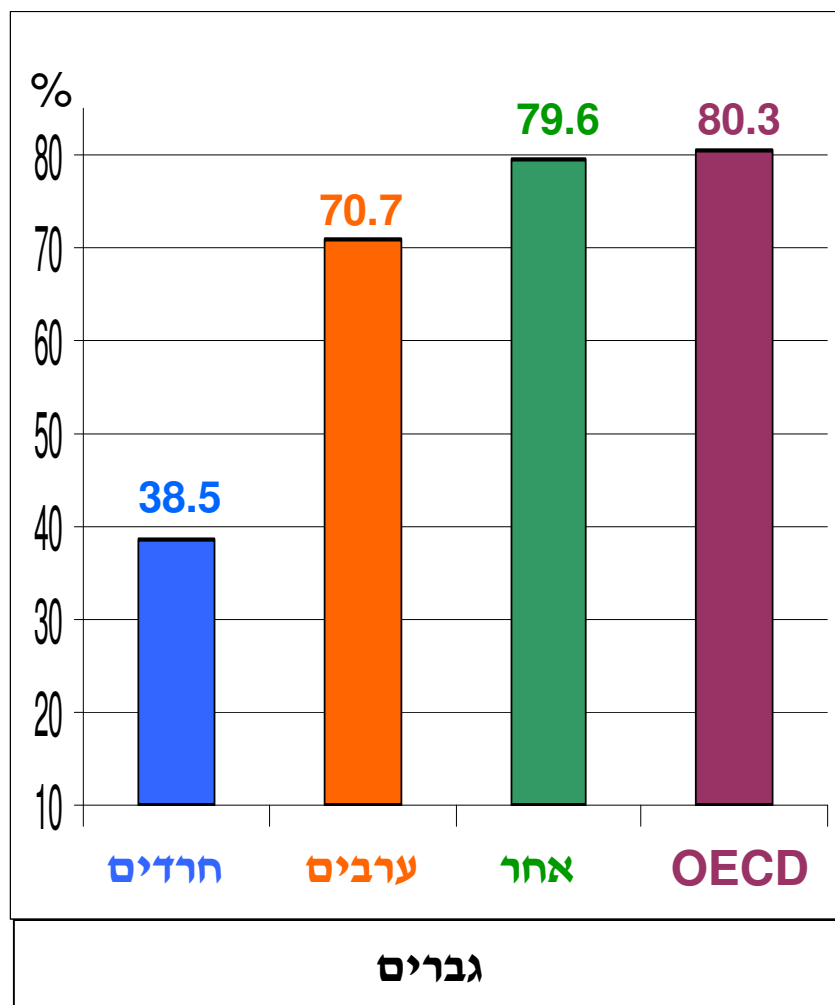
שיעורי התעסוקה, 25-54

מי לא עובד?

גברים חרדים ונשים ערביות

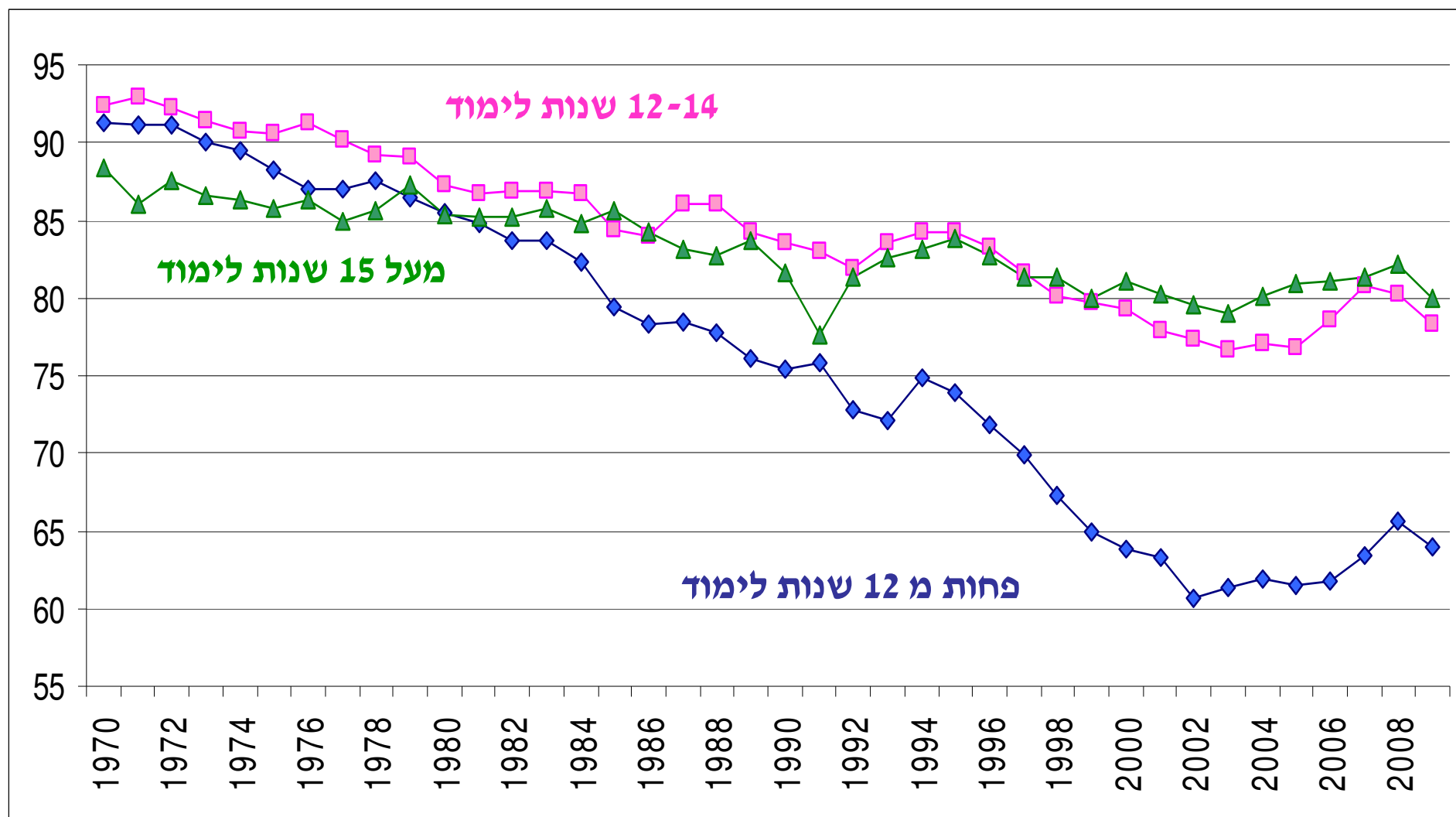
שיעורי תעסוקה, גילאי 25-64

מקור: בנק ישראל ו-OECD

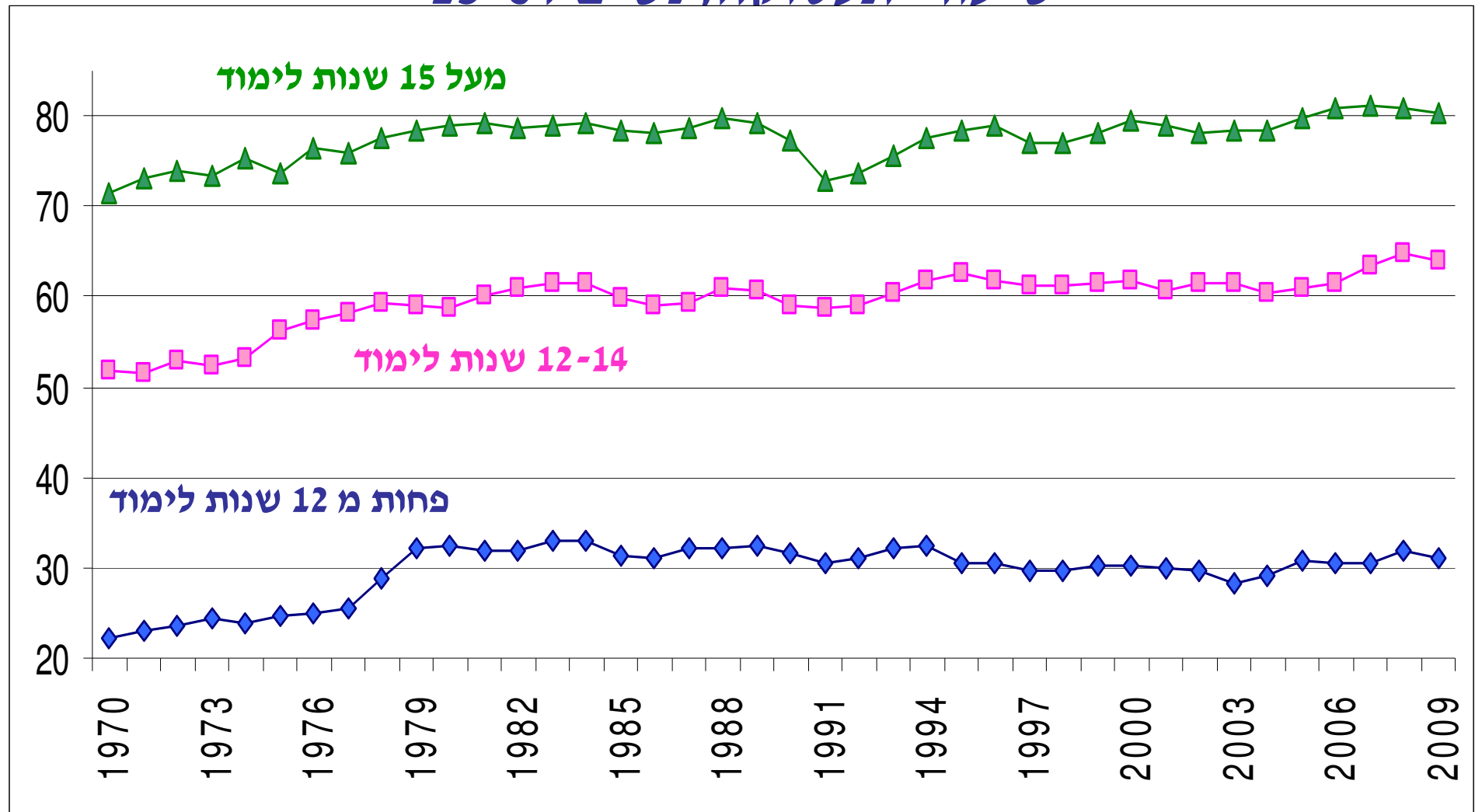
חשיבות ההשכלה לתעסוקה: זה לא רק חרדים..

שיעורי תעסוקה, גברים 25-64

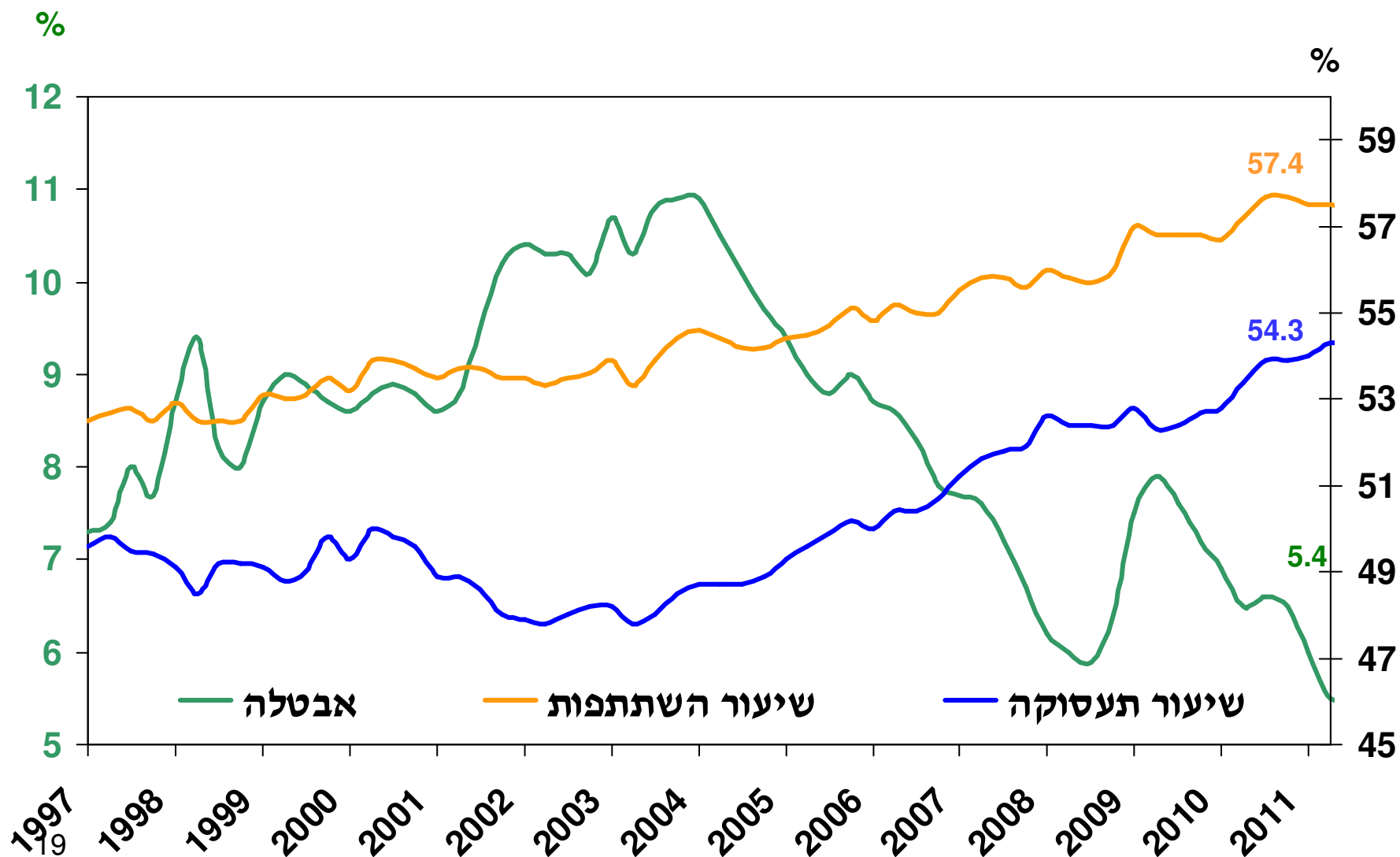

חשיבות ההשכלה לתעסוקה: לא רק נשים ערביות...

שיעורי תעסוקה, נשים 25-64

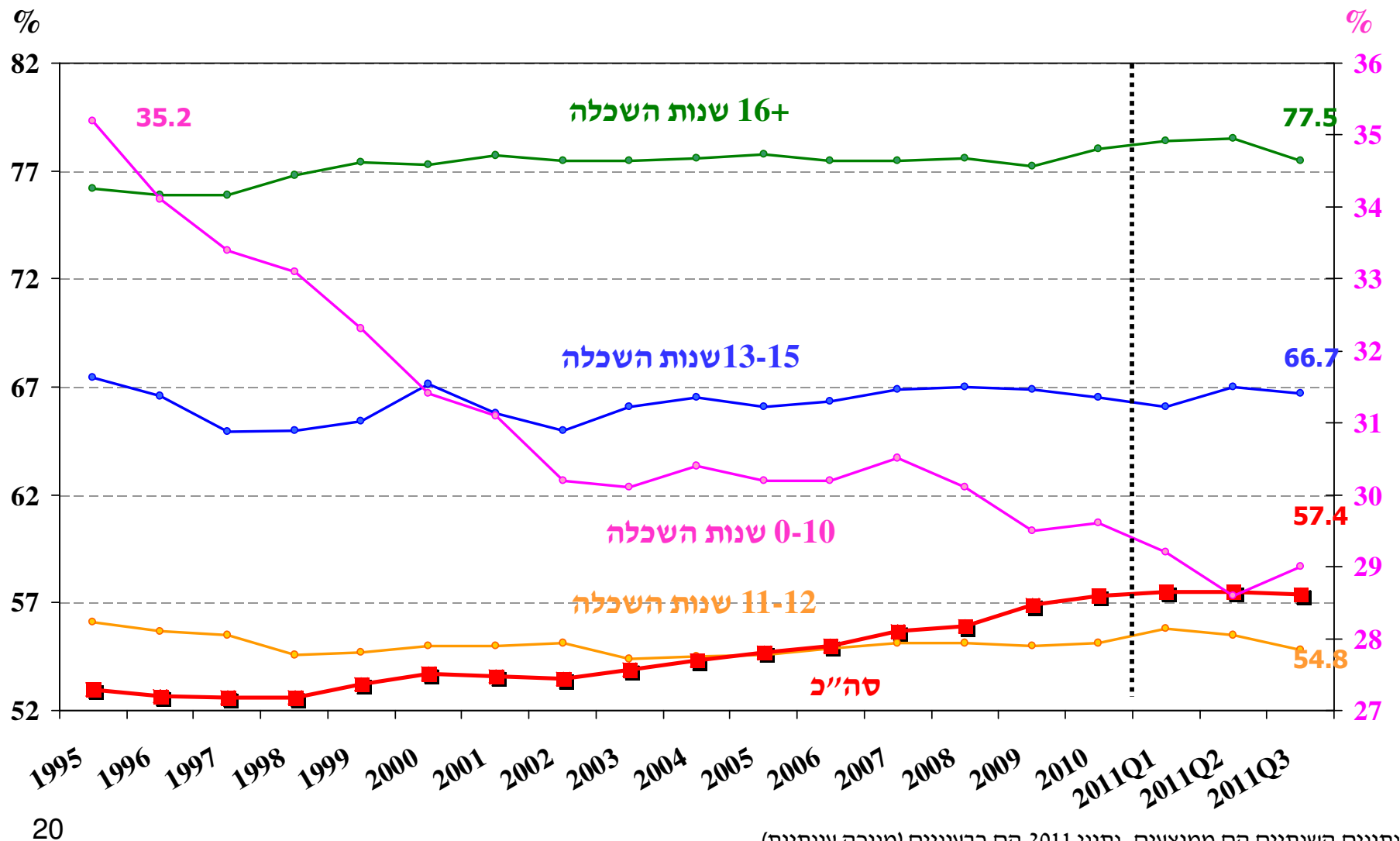
שיעור התעסוקה, שיעור האבטלה ושיעור ההשתתפות

מקור: סקר כח אדם, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

חשיבות ההשכלה לתעסוקה - שיעור

ההשתתפות לפי שנות השכלה

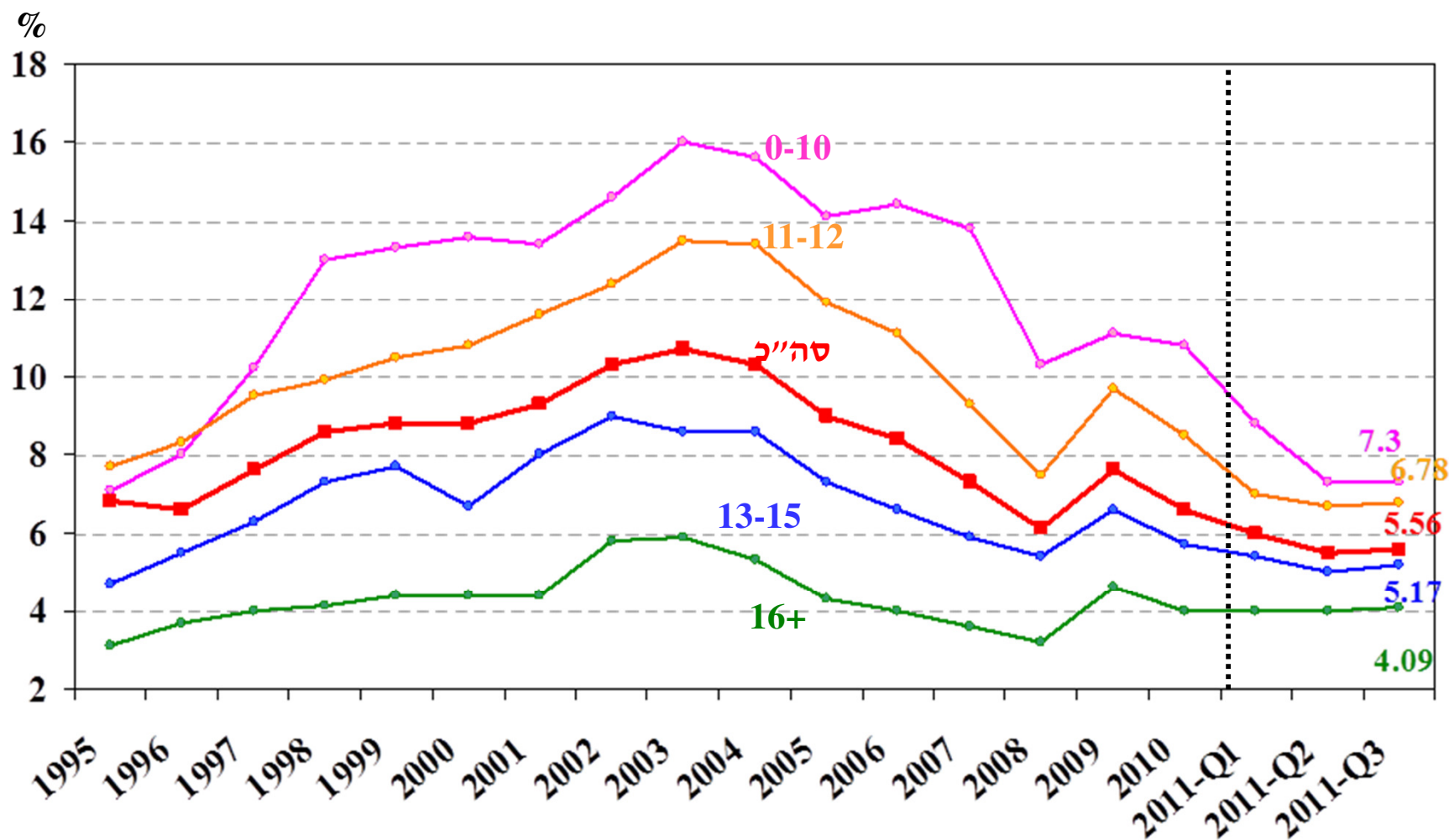

*נתונים השנתיים הם ממוצעים. נתוני 2011 הם רבעוניים (מנוכה עונתיות)

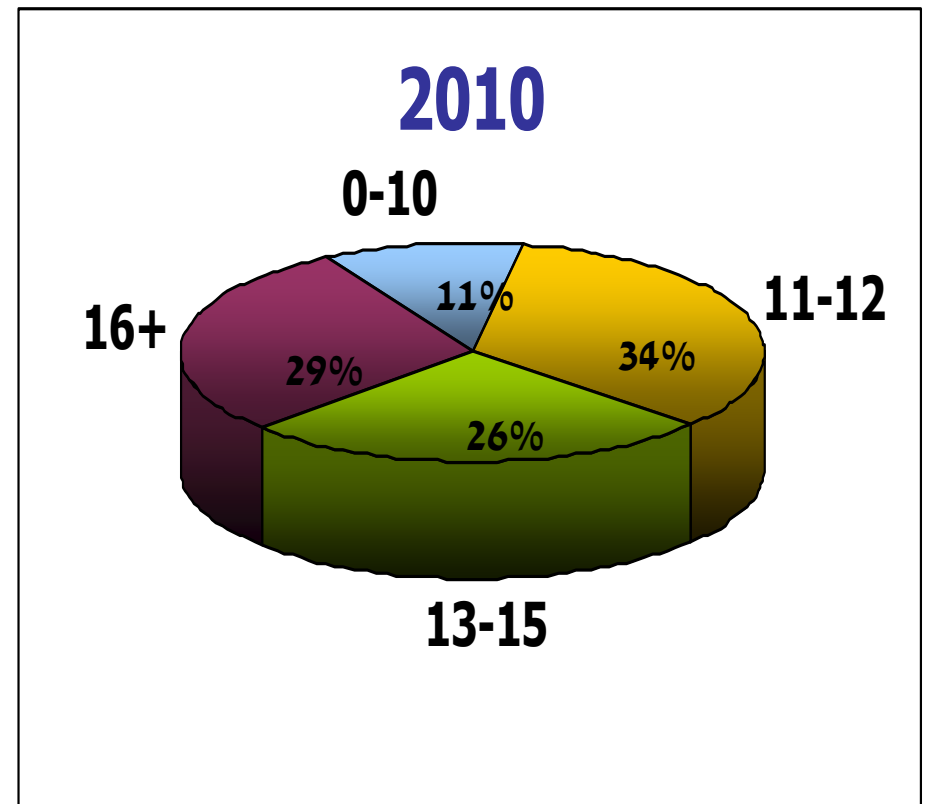
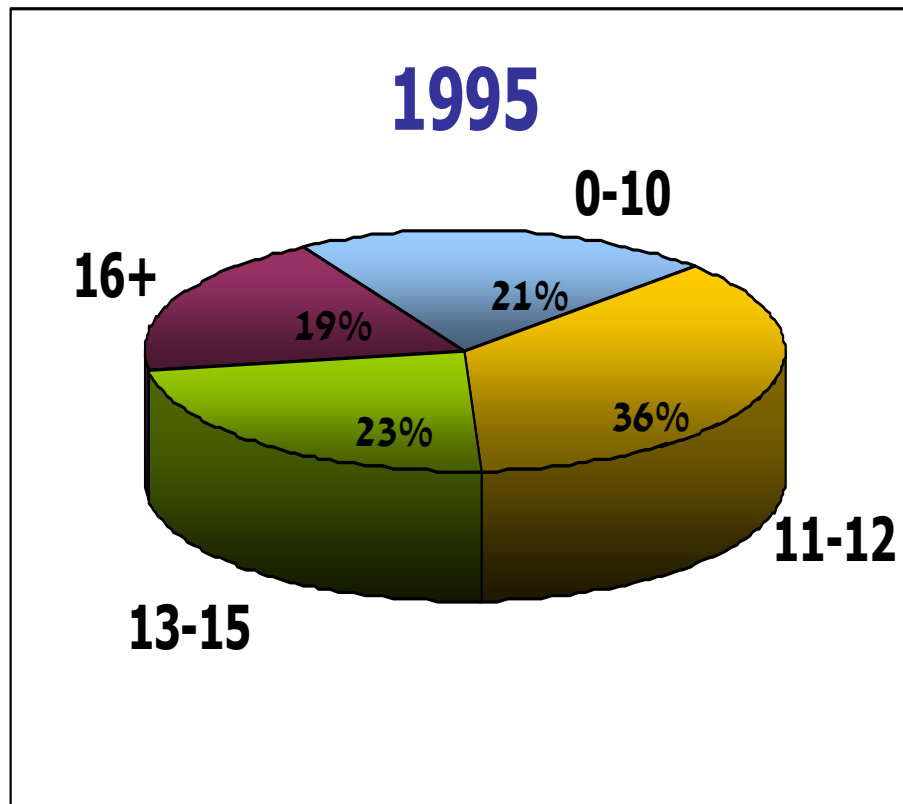
מקור: סקר כח אדם, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

חשיבות ההשכלה לתעסוקה - שיעור האבטלה

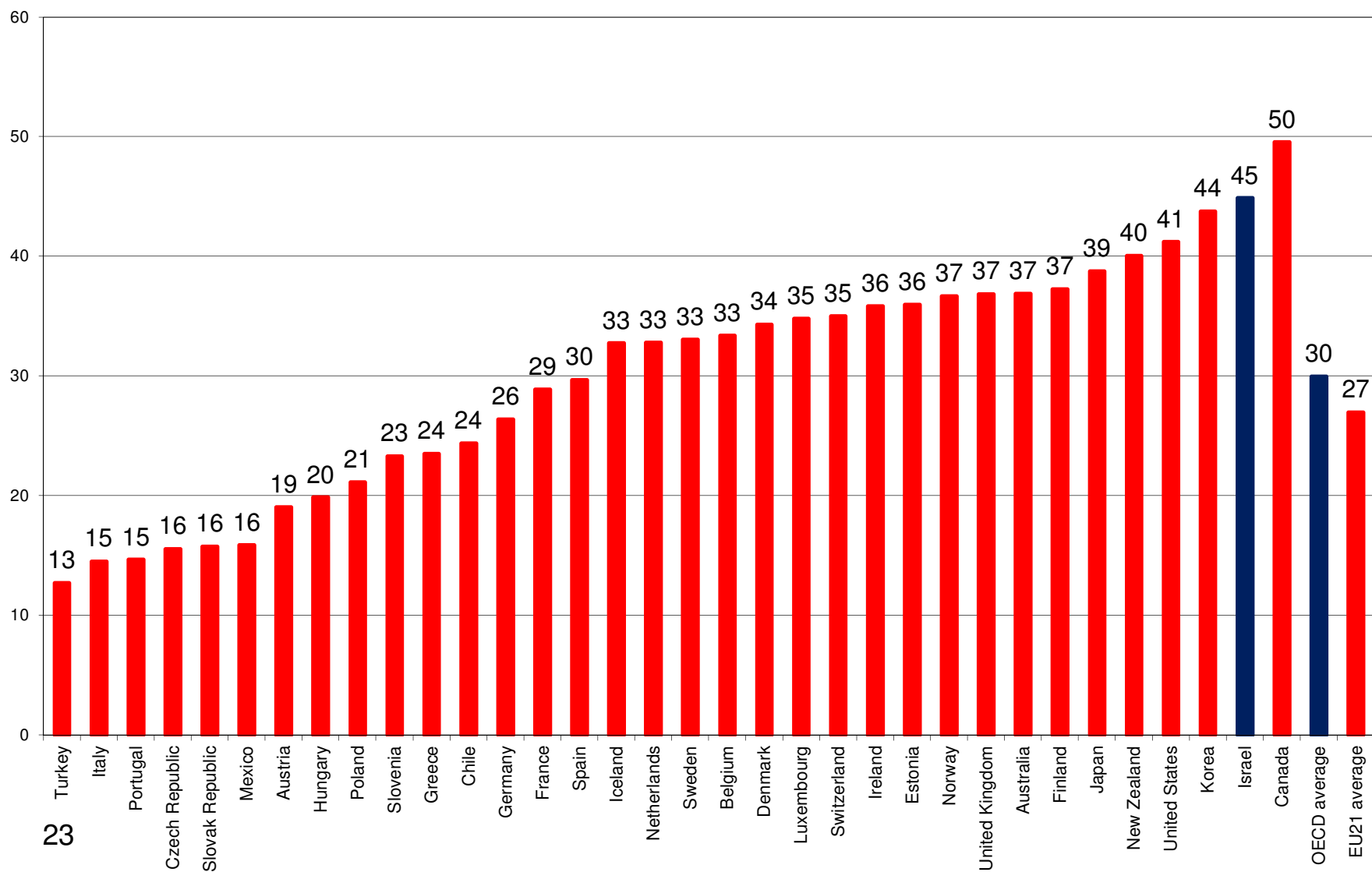
לפי שנות השכלה

חשיבות ההשכלה לתעסוקה - התפלגות כח העבודה לפי שנות השכלה

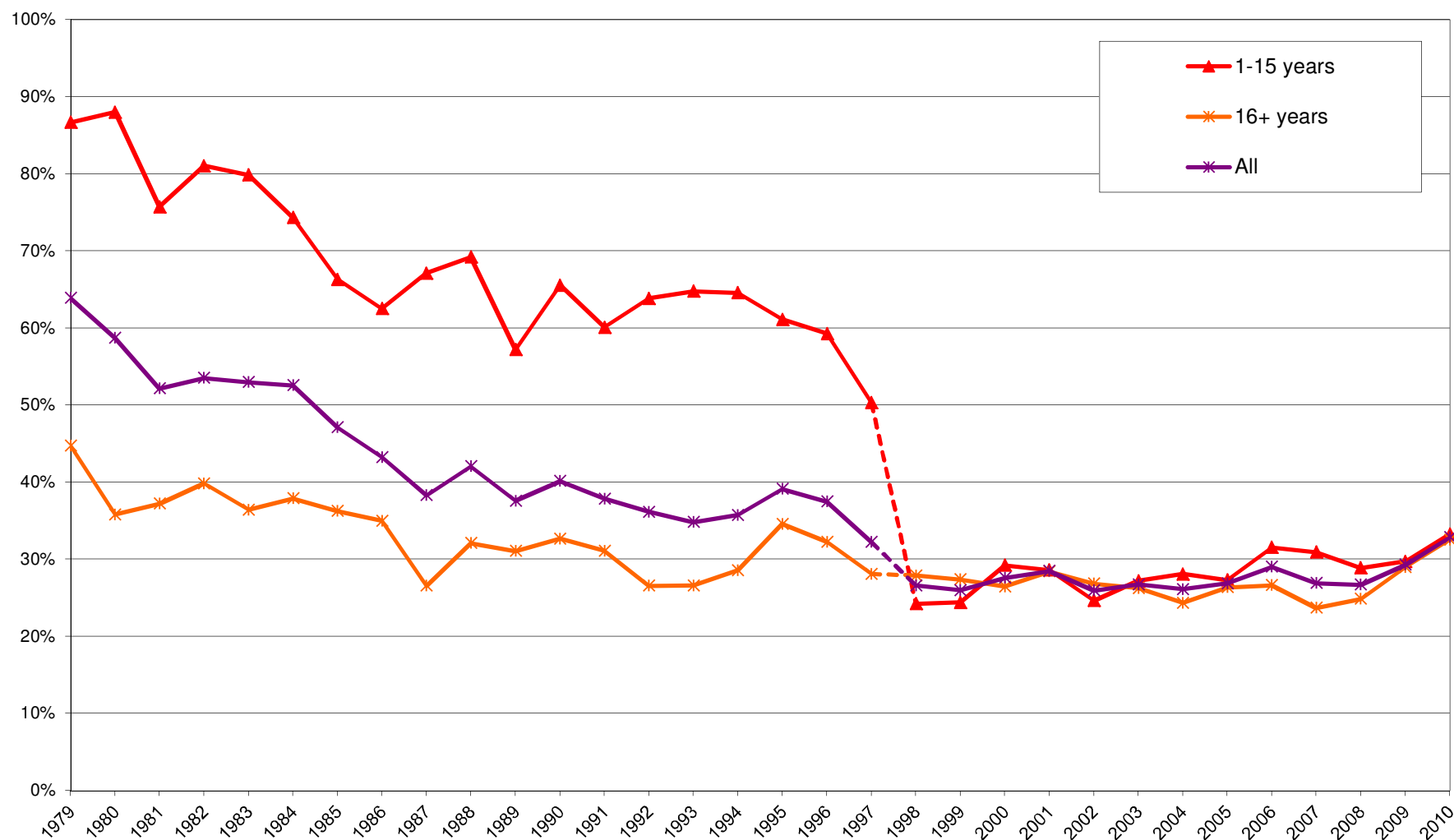
אחוז האוכלוסיה בעל השכלה גבוהה, גילאי 25-64 (2009)

מקור: OECD.

תעסוקה של גברים חרדים לפי השכלה, גילאי 25-64

(בית ספר אחרון = ישיבה)

תעסוקה של גברים חרדים

(הגדרה רחבה)

שיעור תעסוקה, שיעור תעסוקה במגזר העסקי, ושעות עבודה שבועיות בקרב בני ישיבות ויהודים אחרים									
	בני ישיבות (מועצה לאומית לכלכלה) ¹			בני ישיבות מתמידים ¹			יהודים אחרים		
	שיעור תעסוקה	ש. תעסוקה במגזר עסקי ²	שעות עבודה בשבוע	שיעור תעסוקה	ש. תעסוקה במגזר עסקי ²	שעות עבודה בשבוע	שיעור תעסוקה	ש. תעסוקה במגזר עסקי ²	שעות עבודה בשבוע
2002	35.6	17.1	40.3	29.0	11.0	38.4	77.9	63.7	47.6
2003	36.4	18.6	39.3	28.9	10.5	36.7	77.3	63.6	47.6
2004	36.5	18.7	39.7	25.2	11.6	39.7	78.2	64.8	47.6
2005	38.0	19.2	41.3	25.7	13.0	38.9	78.8	65.7	47.5
2006	40.2	19.5	38.7	34.4	15.4	37.5	79.9	67.2	47.4
2007	38.2	19.3	40.0	29.5	11.3	36.4	81.6	68.4	47.5
2008	39.6	19.9	38.4	29.3	11.5	35.7	81.7	68.5	46.8
2009	38.7	18.4	39.3	30.7	10.3	35.9	79.7	66.8	46.2
2010	42.2	21.3	37.7	34.1	15.0	37.7	80.7	67.6	46.3
2011 ³	45.6	24.6	39.5	38.3	17.1	37.2	81.4	68.8	46.0

הערות:

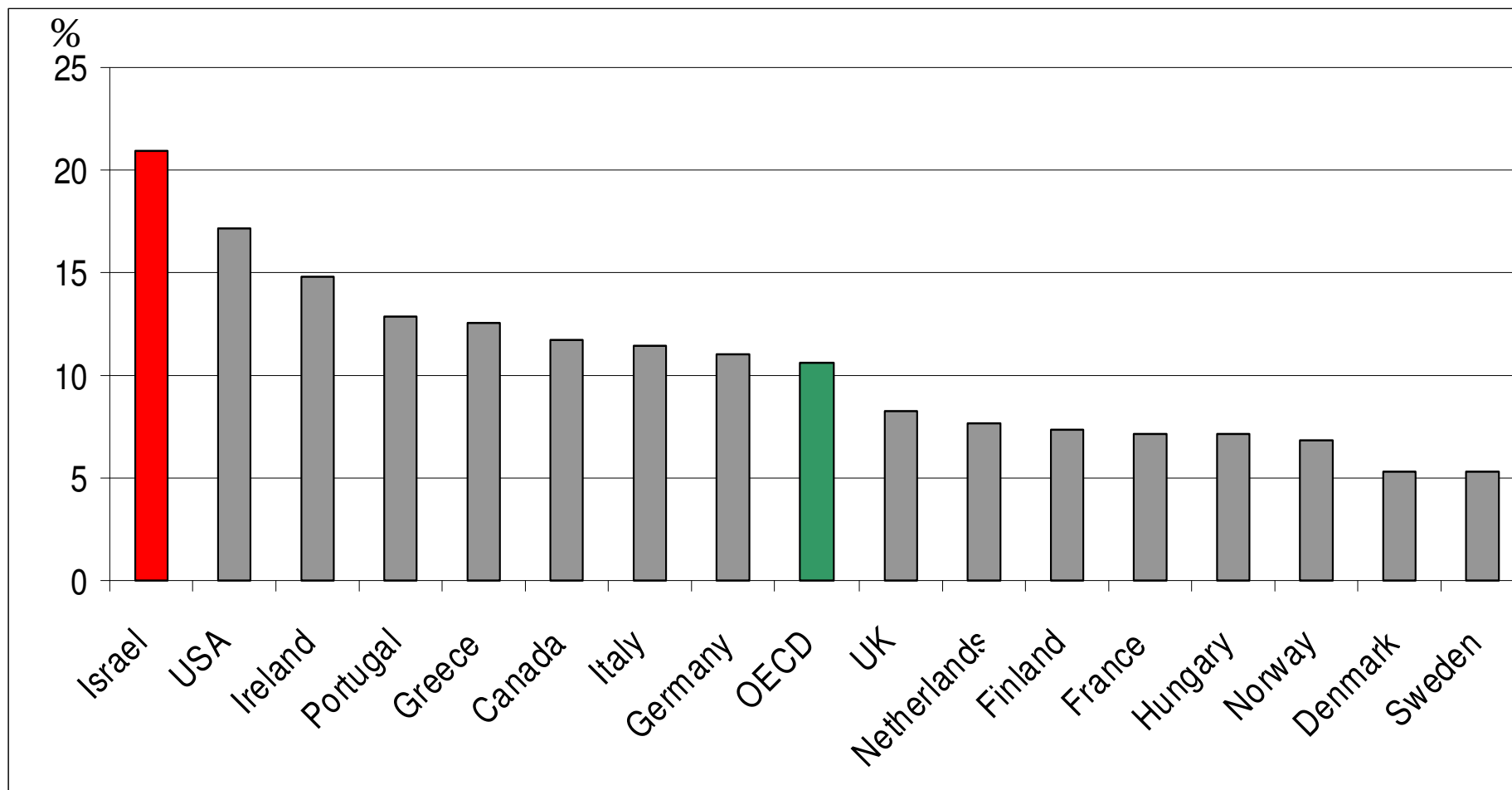
(1) **בני ישיבות** הנם יהודים אשר בית הספר האחרון של אחד מבני משק הבית היה ישיבה גבוהה בשנה הרלוונטית, או התגוררו ביישובי הגרעין החרדיים (הגדרת המועצה הלאומית לכלכלה). **בני ישיבות מתמידים** הנם יהודים שבית הספר האחרון של אחד מבני משק הבית היה ישיבה גבוהה בשנה קודמת ובשנה נוכחית.

(2) שיעור התעסוקה במגזר עסקי אינו כולל בעלי משלחי יד הקשורים לשירותי דת כשוחטים, משגיחי כשרות וכו'.

(3) נתוני 2011 מתייחסים לשלושת הרבעים הראשונים של שנת 2011.

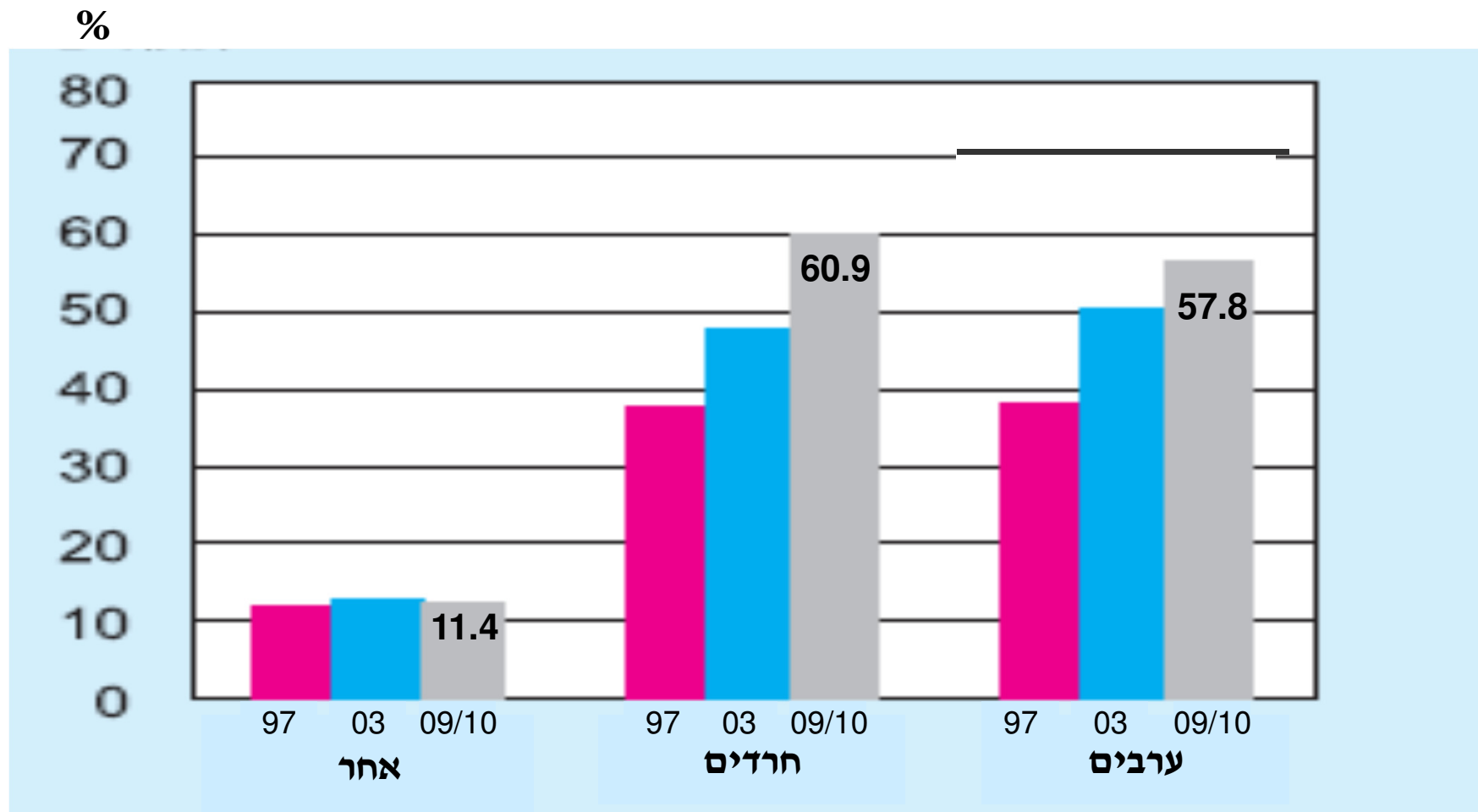
(4) נתוני השנים 2002-8 שורשרו על פי מקדמי הניפוח של מפקד 2008 לבני ישיבות וליהודים אחרים, אך מסיבות טכניות לא לבני ישיבות מתמידים.

שיעור העוני בישראל הוא הגבוה ביותר ב- OECD

מי עני? חרדים וערבים

שיעור העוני בישראל

ועדת אקשטיין לתעסוקה

המלצות ויעדים

(אומץ על ידי הממשלה)

יעדי תעסוקה ועוני

משמעות יעד התעסוקה:

- תוספת של 33,000 עובדים מדי שנה מעבר לגידול הטבעי (תוספת של 0.5% לתעסוקה)
- תוספת לצמיחת התוצר של בין 0.5% ל-1% : הגעה לרמת תוצר דומה למדינות המפותחות

משמעות יעד העוני:

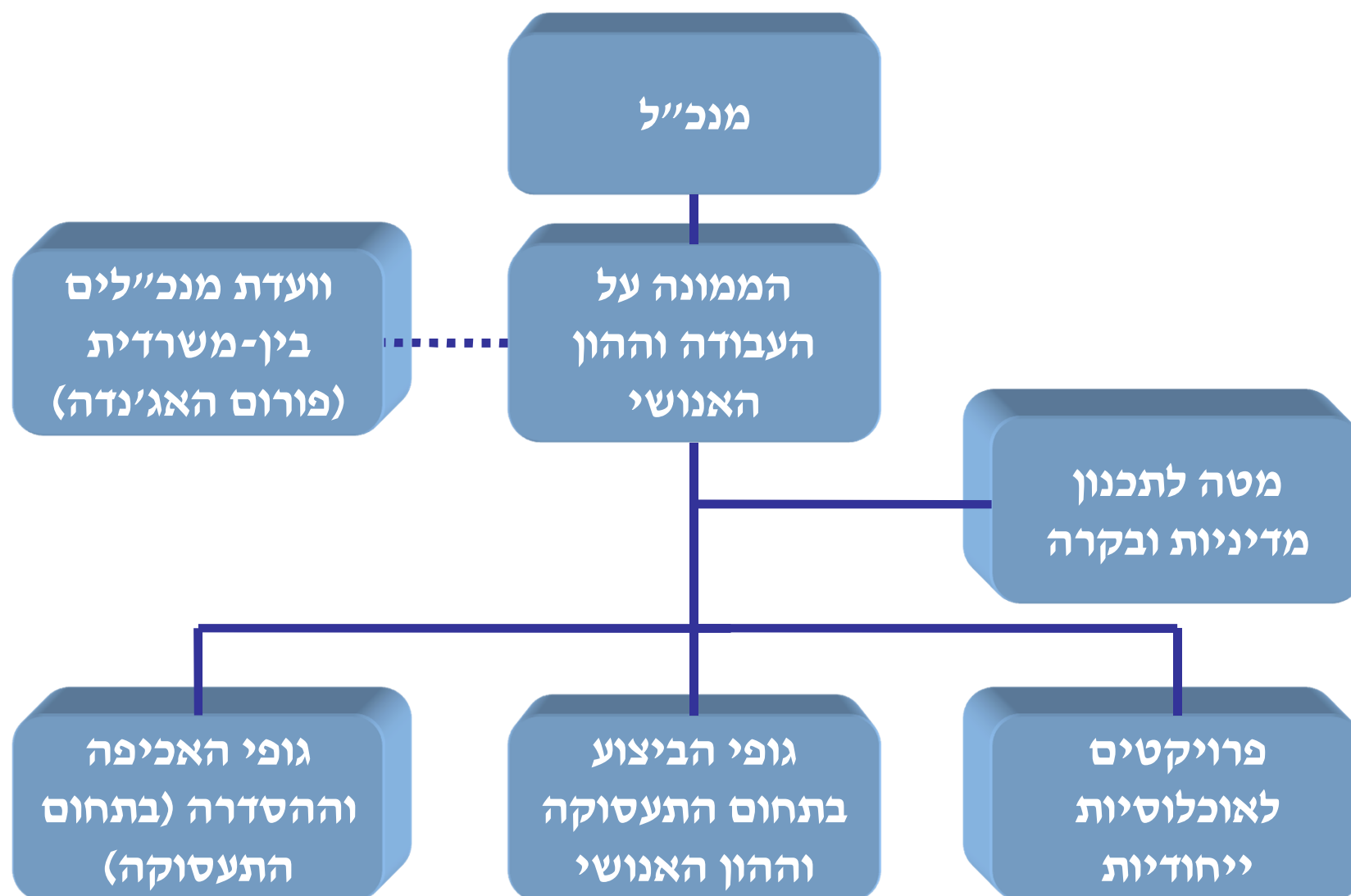
- תוספת ריאלית של כ- 27% להכנסה המשפחתית
- הקטנה של תחולת העוני בנקודת אחוז

יעדי משנה לתעסוקה: יעדים לשנת 2020

גיל	אוכלוסיה	המצב ב-2008	המצב ב-2020	תוספת (מעבר לגידול הטבעי)
25-64	נשים חרדיות	57%	63%	1,131
	גברים חרדים	40%	63%	4,498
	נשים ערביות	23%	41%	5,941
	גברים ערבים	74%	78%	1,274
	היתר	77%	83.3%	13,976
20-24	נשים ערביות	20%	42%	1,143
	גברים ערביים	61%	65%	221
	היתר	46%	57%	4,594
				32,778

איד נגיע לשם?

מבנה ארגוני מוצע

שינויים במשרד התמ"ת:

- שיפור פעילות שירות התעסוקה – שיפור היכולת לטפל במובטלים ובמחפשי עבודה.
- שיפור פעילות האגף להכשרה מקצועית.
- עידוד מעסיקים.

תוספת צפויה למועסקים ולהכנסות

תכנית	תוספת מועסקים צפויה	הגדלת הכנסות חמישון תחתון
תכנית מרווחה לעבודה	כ-30 אלף	כ-1,000 ₪ (300 ₪ מעל תוספת משירות תעסוקה)
מס הכנסה שלילי	כ-15 אלף	עד 430 ₪ בחודש
צמצום עובדים זרים	100 אלף	תרומה עקיפה
יישום חוק לרון	כ-15 אלף	הגדלת הכנסה מקצבת נכות של נכים המשתלבים בעבודה
הגברת אכיפת חוקי עבודה	תרומה עקיפה	תרומה עקיפה
הרחבת מעונות יום	20 אלף	תרומה עקיפה
תכניות נוספות (עידוד אוכי' מעוטות השתתפות, צמצום שיעור מובטלים ומיואשים)	188 אלף (כ-16 אלף בשנה)	תרומה עקיפה
סה"כ	368 אלף	

תוכנית מרווחה לעבודה

- 2005 : פיילוט ראשון בארבע ערים.
- בעקבות המלצות של ועדות מעקב שונות בוצעו שינויים בתוכנית.
- הערכות שונות הראו השפעה משמעותית.
- התוכנית בוטלה במאי 2010.
- הממשלה מנסה לחדש את התוכנית.

מס הכנסה שלילי

- התוכנית החלה כפיילוט מקומי באוקטובר 2008.
- המשתתפים ב-2008 : ההכנסה עלתה ב-12% בממוצע.
- הערכות שנעשו לתוכנית הראו השפעה חיובית על ההכנסה.
- החלטת ממשלה מ-2009 : להרחיב את התוכנית.
- 2011 : ההטבה ניתנת לעובדים בעלי הכנסה נמוכה בכל הארץ.
- החלטת ממשלה בעקבות ועדת טרכטנברג העלתה את התשלום למשפחות חד-הוריות.

אכיפה

- 2007 : החלטת ממשלה להגביר את האכיפה והרגולציה ←
תוספת תקציב וכוח אדם.
- 2007-2010 :
- נבדקו תנאי העסקתם של יותר מ-40,000 עובדים.
- 7,000 חקירות נפתחו כנגד מעסיקים.
- 4,900 קנסות הוטלו = 52 מיליון ₪.
- חקיקה חדשה – דרושה מדיניות חדשה בתחום האכיפה

מעונות יום

- האגף למעונות יום אחראי על 3,800 מעונות יום המספקים שירותים ל-86,000 ילדים.
- ב-6 השנים האחרונות התקציב של האגף שולש (עומד היום על יותר ממיליארד ₪).
- יש צורך בעדכון החקיקה (לא נעשה שינוי מאז 1965).
- יש צורך בפיקוח על איכות הגנים כדי לאפשר תעסוקה ובמיוחד בקרב נשים במגזר הערבי

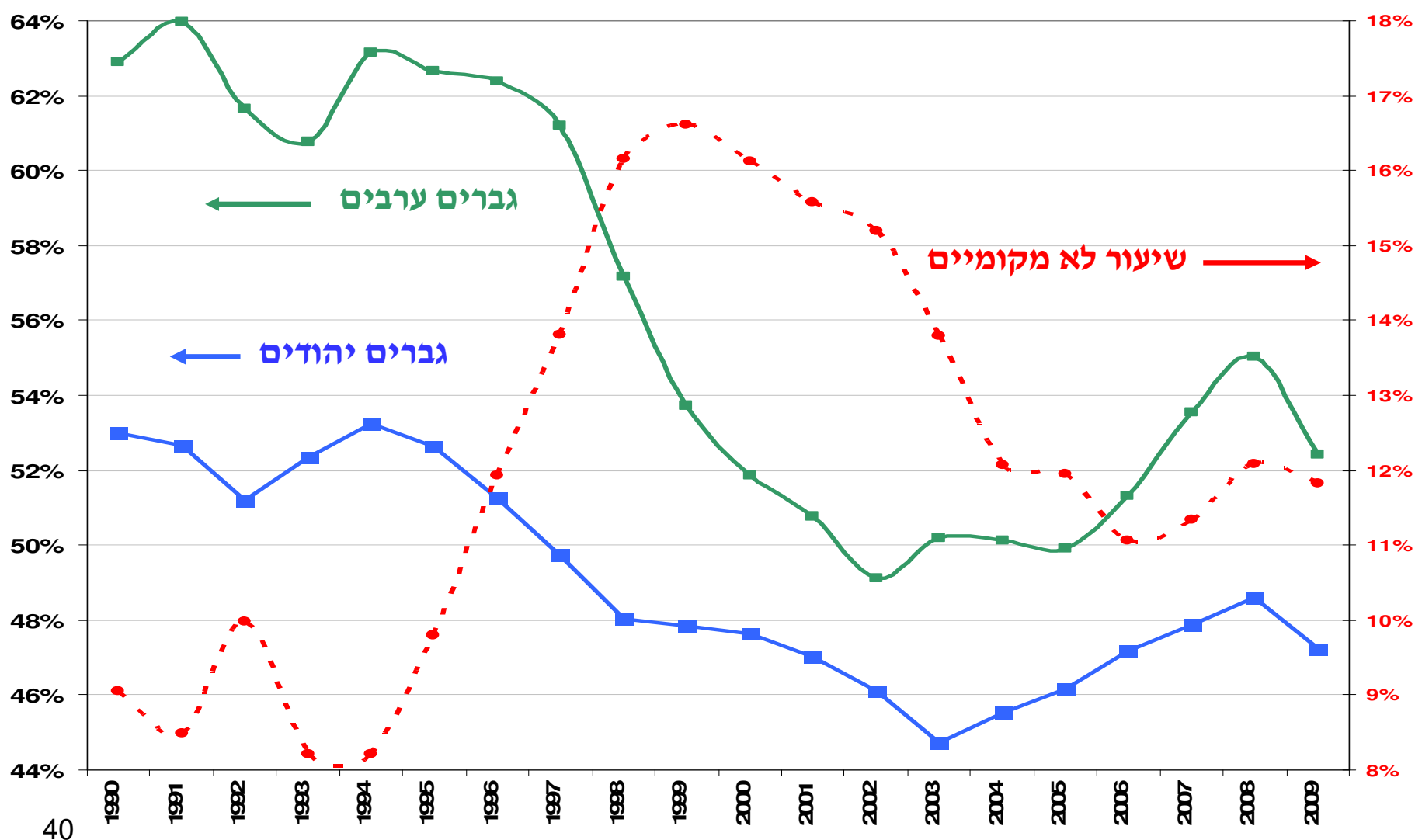
עובדים זרים

- הורדת השכר של עובדים ישראלים לא מיומנים.
- יציאת ישראלים מכוח העבודה.
- **נוגד את יעדי התעסוקה והעוני שאימצה הממשלה.**
- הסכם בחקלאות, מתווה יורד בבניין, ועדה בין-משרדית בתחום הסיעוד, הוועדה להסדרת תעסוקת פלסטינים בישראל.

עובדים זרים מחליפים עובדים ישראלים

(גברים עד 12 שנות לימוד)

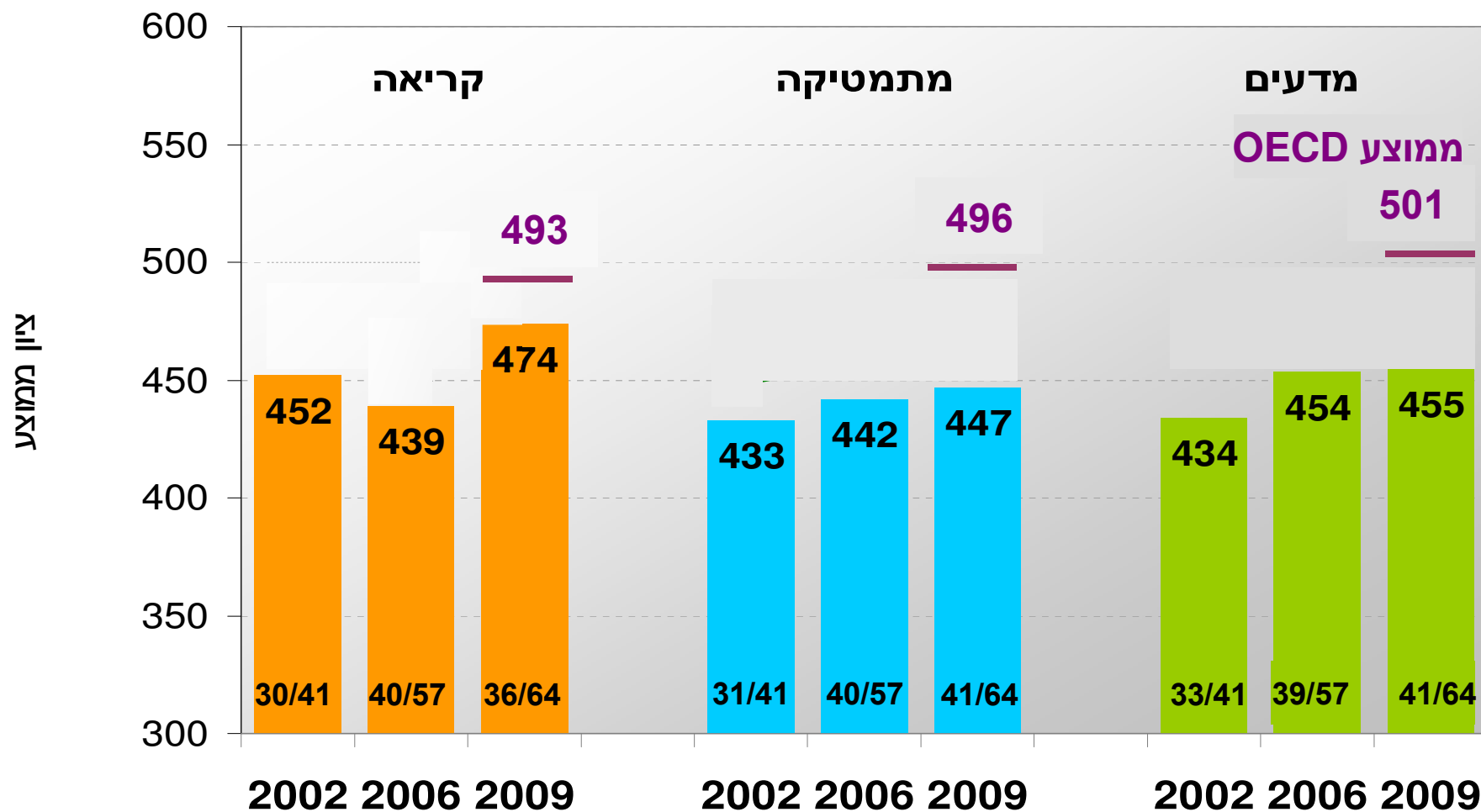
תוכניות נוספות

- One stop centers - 22 מרכזים צפויים להיפתח (בעיקר במגזר הערבי). האם זה מספיק?
- **גברים חרדים :**
 - הרחבת מסלולי גיוס מיוחדים.
 - בייס טכנולוגיים.
 - תוכניות ומלגות על מנת להגיע ליעד של 3,000 סטודנטים חרדים במוסדות אקדמיים.
 - מספיק? לא. תמריצים לתעסוקה דורשים הקטנת תמיכות.
- **תחבורה ציבורית – חסרה בסקטור הערבי**
- **עובדי קבלן – ממה נובעת הבעיה?**

חינוך – תמונת מצב ומדיניות

הישגי ישראל בעשור האחרון

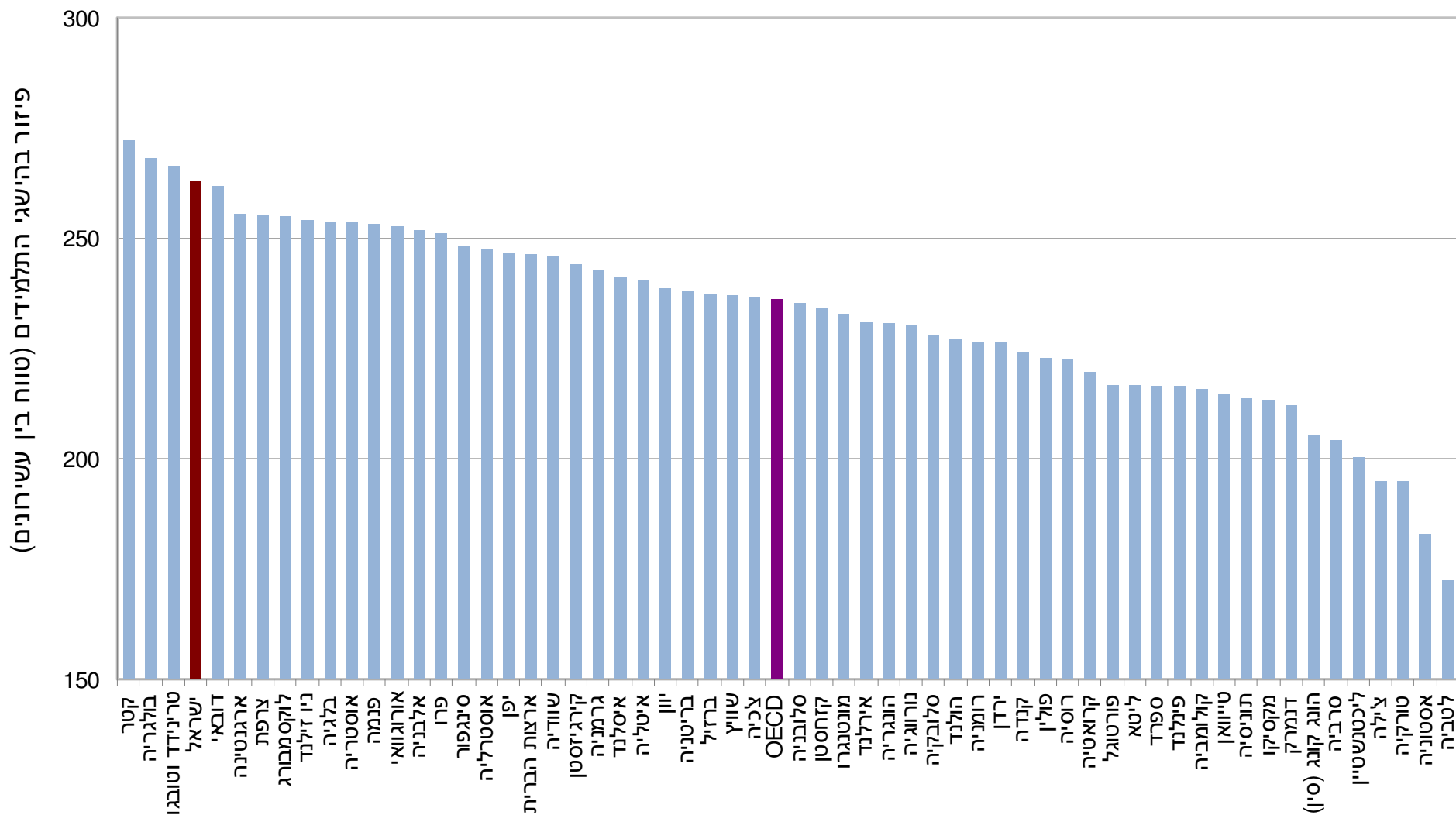
מבחני פיזה

הבעיה: הפער בין החזקים לחלשים

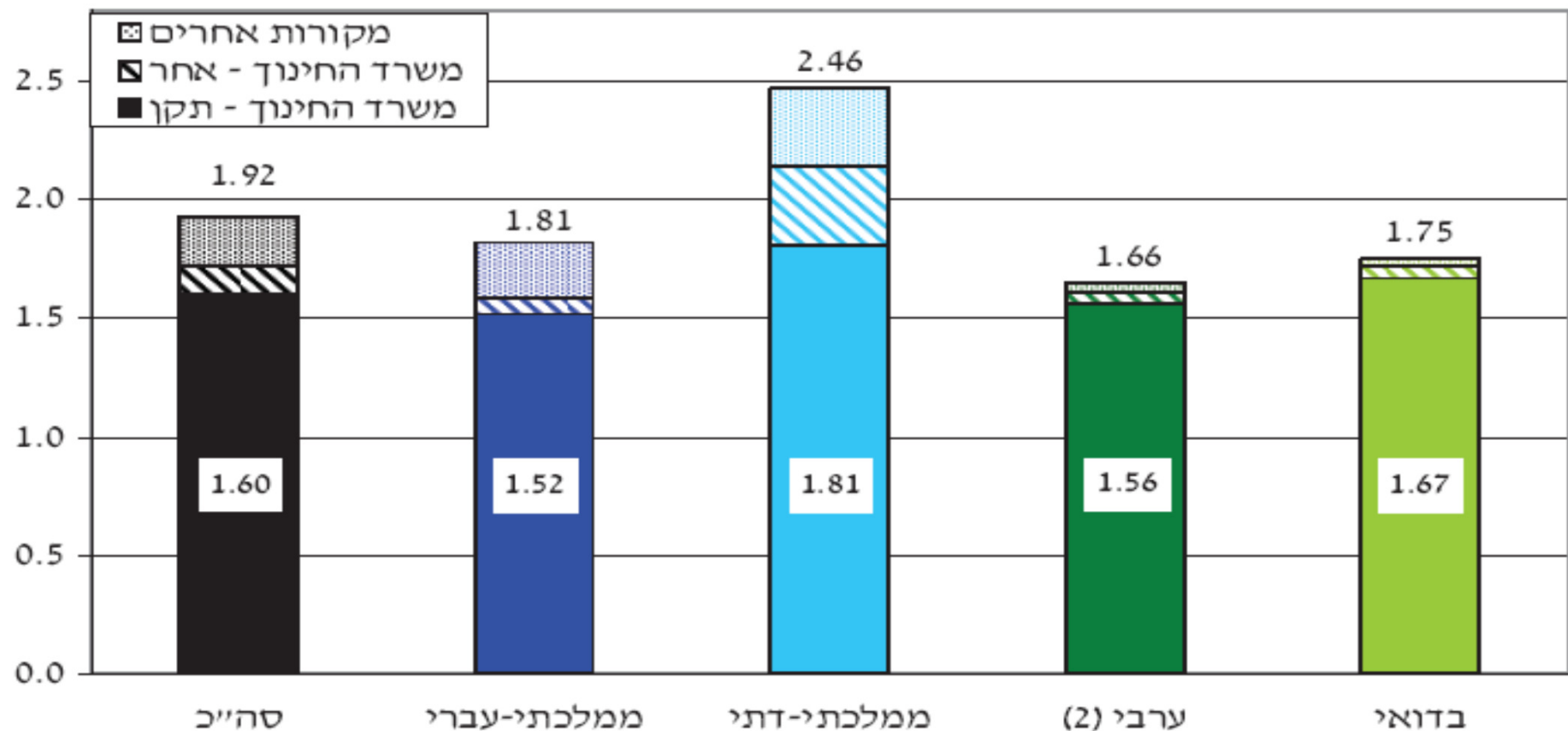
מהגבוהים בעולם

פיזור ההישגים באוריינות קריאה

כיצד מקצה המדינה את משאביה?

מספר השעות השבועיות ללמידה בחינוך היסודי הרשמי הרגיל¹,
לפי חלקי מערכת החינוך ומקור המימון, 2007/2008

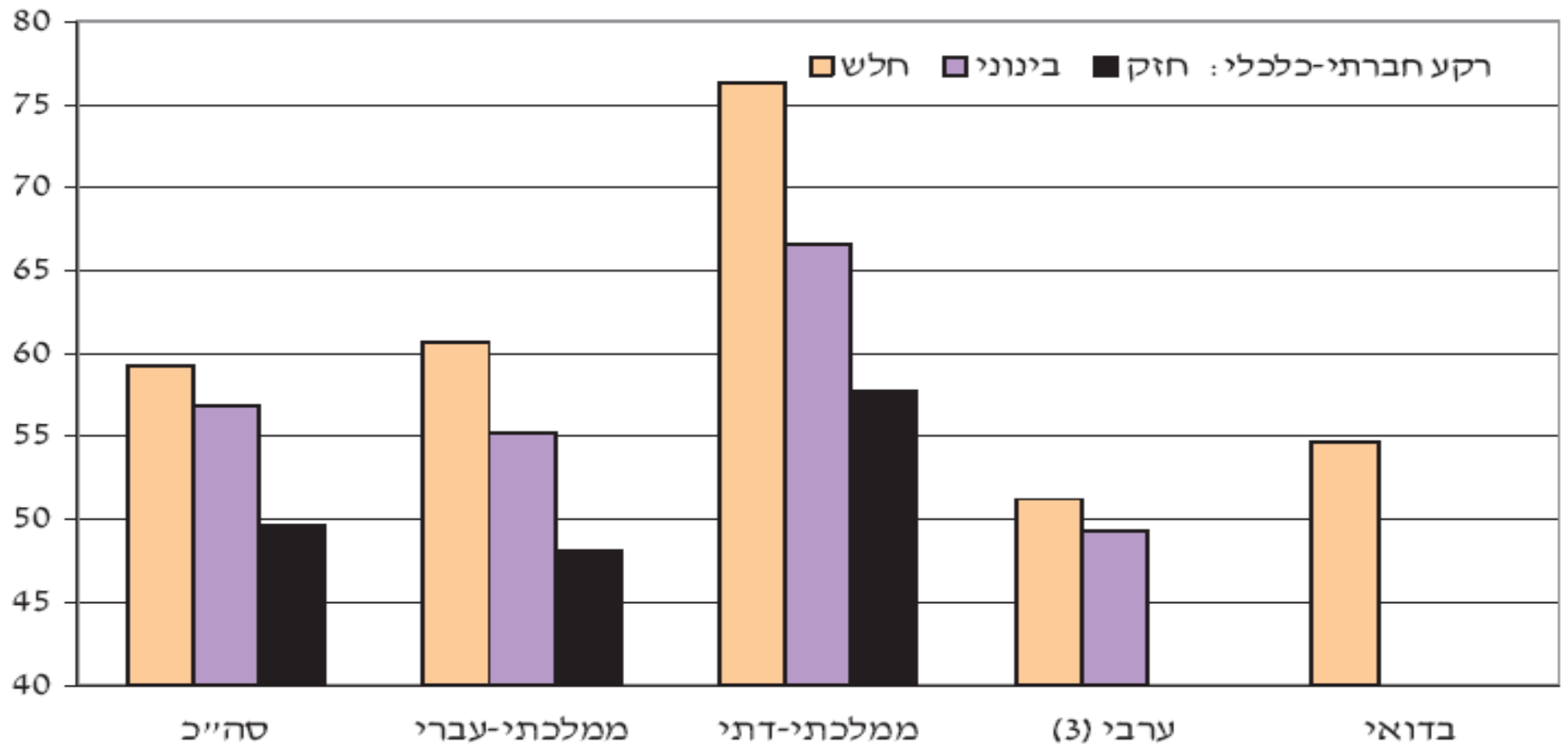
(1) כיתות א'-ו'

(2) כולל דרוזי וצ'רקסי לא כולל מזרח ירושלים

מקור: נחום בלס, שי צור, נעם זוסמן – חטיבת המחקר, בנק ישראל

האם ההקצאה יעילה?

מספר השעות השבועיות לכיתה בחינוך היסודי הרשמי הרגיל¹,
לפי חלקי מערכת החינוך והרקע החברתי-כלכלי של התלמידים², 2007/2008

הפערים עדיין גדולים – אך ניכרת מגמת שיפור

השינוי במספר השעות השבועיות לכיתה בחינוך היסודי הרשמי הרגיל¹,

לפי חלקי מערכת החינוך ומקור המימון:

2008/2009 - 2005/2006 לעומת 2000/2001 - 2003/2004 (שעות לכיתה)

(1) כיתות א'-ו'

(2) כולל דרוזי וצ'רקסי לא כולל מזרח ירושלים

מקור: נחום בלס, שי צור, נעם זוסמן – חטיבת המחקר, בנק ישראל

**האם אופק חדש ועוז לתמורה יביאו
אותנו למקום טוב יותר?**

רפורמה בהשכלה הגבוהה!

האם חינוך חינם לגילאים 3-4 יתרום לצמיחה וצמצום פערים?

- מה התרומה של גנים לקידום החינוך?
- שיפור היכולות של ילדים במשפחות עם סיכון.
- הוזלת ההוצאה על גנים להורים עובדים.
- האם הפתרון הוא חינוך חינם לכולם?
- מדוע חינוך ציבורי ולא הקצאת תשלום לגן להורים עובדים?
- יותר מקורות לגילאים 1-5, אבל למי?

סיכום

- **הגדלת התעסוקה** במשק ויציבות ביטחונית הם הגורמים העיקריים לצמיחה וצמצום פערים
- **שיפור החינוך** לכלל האוכלוסייה אך במיוחד לאוכלוסיות החלשות יתמוך בזמן הארוך ביעדי התעסוקה
- **תמריצי תעסוקה** כולל עליה בשכר לאוכלוסיות החלשות יעלו את הצמיחה ויורידו את הפערים

תודה